

Lassi Lainiala

TOIVEESTA TOTEUTUKSEEN

Suomalaisten lastenhankintaa
selittäviä tekijöitä

© 2012 Lassi Lainiala ja Väestöliitto

Väestöliitto
Väestöntutkimuslaitos

Kalevankatu 16 B, 1. krs.
PL 849 00101 Helsinki
(09) 228 050

www.vaestoliitto.fi

ISBN 978-952-226-105-2
ISBN 978-952-226-106-9 (pdf)
Helsinki 2012

Esipuhe

Suomessa on runsaasti lapsettomia, ja ensimmäisen lapsen hankintaa siirretään yhä myöhemmäksi elämänkaarta. Väestöliitto ei halua patistaa kansalaisia vauvantekotalkoisiin. Sen sijaan pyrimme tukemaan ihmisiä niin, että he voisivat elämässään toteuttaa omia perheeseen liittyviä toiveitaan.

Tällä hetkellä suomalaiset saavat vähemmän lapsia kuin kertovat haluavansa. Kuilu toivotun ja toteutetun lapsiluvun välillä on meillä Euroopan suurimpia. Mistä tämä johtuu?

Olemme viiden vuoden ajan selvittäneet syntyvyyden kehitystä meillä ja muualla. *Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet* –barometritutkimus perustui laajaan edustavaan kyselyyn ja selvitti lapsettomien tai yksilapsisten lastenhankintaan liittyviä aikomuksia.

Ylivoimaisesti tärkein yksittäinen syy siihen, miksi lastenhankinta ei nuorille aikuisille tuntunut ajankohtaiselta, liittyi sopivan kumppanin puutteeseen. Sen lisäksi erilaiset taloudelliseen tilanteeseen tai työhön liittyvät tekijät muuttivat lastenhankinta-aikeita. Pelkästään elämäntyyliin tai haluttomuuteen sitoutua pieniin lapsiin liittyviä syitä nosti esiin vain 6–7 prosenttia vastaajista.

Tähän kyselyyn vastanneiden lastenhankintaa seurattiin seuraavien kolmen vuoden ajan. Näin saimme tietoa siitä, miten lastenhankintaan liittyvät toiveet ja aiheet toteutuvat käytännössä. Yllättävän moni heistä, jotka ilmoittivat suunnittelevansa lasta kolmen vuoden sisällä, ei ollut sitä vielä saanut. Miksi näin on, selviää tästä tutkimuksesta.

Sattumalta aineistomme koottiin harvinaisen mielenkiintoisena ajankohtana. Vuonna 2008 alkoi vahva talouskriisi. Suomi ei ollut kyseisen globaalin kriisin sydämessä, silti meilläkin kuluttajien luottamus talouteen tipahti yli kahdellakymmenellä prosenttiyksiköllä.

Kun taloudessa menee hyvin, vauvoja hankitaan enemmän – ja päinvastoin. Talouden kriisit iskevät muutaman vuoden viiveellä erityisesti perheellistymisen alkuvaiheisiin, eli liittojen solmimiseen ja ensimmäisen tai toisen lapsen hankintaan. Vuonna 2009 Euroopan syntyvyys olikin jo hieman laskenut sitä edeltävien vuosien varovaisesta kasvusta poiketen.

Laman vaikutuksia voi lieventää työ- ja perhepolitiikalla. Suomen kehitystä 1990-luvulla pidetään tästä malliesimerkkinä maailmalla. Syvä ja pitkä lama esiintyi meillä poikkeuksellisesti samalla kun syntyvyys lisääntyi. Taustalla olivat ennen lamaa tehdyt päätökset uusista perhe-etuuksista, kuten kotihoidontuesta ja päivähoito-oikeudesta.

Nyt jotkut maat ovat kokeneet rajun 5–8 prosentin laskun syntyvyydessä. Syntyneiden määrä aleni Suomessa vuonna 2011 vain hieman, noin 1,7 prosenttiyksiköllä. Voi olla, että vakaat perhepoliittiset etuudet säästivät meidät rajummasta laskusta. Tosin emme myöskään vielä tiedä, mihin suuntaan ensi vuoden luvut osoittavat.

Tutkimuksen ajoittuminen samaan ajankohtaan laman havaittavissa olevien vaikutusten kanssa toi aineistoomme ainutlaatuisen mahdollisuuden selvittää tarkemmin, miten yhteiskunnallinen epävarmuus heijastuu eri väestöryhmien lastenhankintamahdollisuuksiin.

Perhetutkijamme Lassi Lainiala on innolla ja antaumuksella toteuttanut haastavan tutkimustehtävän.

Tutkimuksen eri luonnoksia kommentoivat sen monissa eri vaiheissa Väestöntutkimuslaitoksen tutkijat ja henkilökunta. Erityisen suuri kiitos menee Stina Fågelille, joka antaumuksella teki kielenhuoltoa ja antoi vinkkejä, jotta tutkimus avautuisi paremmin suurelle yleisölle. Mika Takoja on ammattitaidolla ja hikikarpaloita säästämättä toteuttanut julkaisun taiton.

Alli Paasikiven Säätiön myöntämä taloudellinen tuki mahdollisti tutkimushankkeen ensimmäisen osan mittavan aineiston hankinnan. Alli Paasikiven Säätiö on myös tukenut tämän jatkotutkimuksen tekemistä. Rikasta aineistoa hyödynnetään jatkossa sekä Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen että muiden suomalaisten lastenhankinnasta kiinnostuneiden tutkijoiden ja opiskelijoiden tutkimuksissa.

Suuret kiitokset myös Väestörekisterikeskukselle aineiston toimittamisesta ja erittäin ammattitaitoisesta avusta lastenhankinnan seuraamista auttaneiden muuttujien poiminnassa.

Helsingissä 18.4.2012

Anna Rotkirch

Johtaja

Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto

Sisällys

Esipuhe

1 JOHDANTO.....	7
Aikaisemmasta tutkimuksesta	8
Miten talous voi vaikuttaa syntyvyyteen?	10
Syntyvyyden kehityksestä ja synnytysistä	16
Miten lastenhankinta-toiveiden toteutumista voi tarkastella?.....	18
Kyselyaineisto, seuranta-aineisto ja menetelmät	19
Perustietoa vastaajista	21
2 TOIVEESTA TOTEUTUKSEEN	23
Seuranta-aikana vastaajille syntyneet lapset	23
Monet vastaajat olivat epävarmoja lastenhankinnastaan	25
Lastenhankinta-aie selittää syntymiä.....	26
Miksi aie ei toteudu?	29
Eroja lapsen saaneiden ja lapsia saamattomien välillä	30
3 PARISUHTEEN LAATU JA LASTENHANKINTA.....	37
Parisuhteen vaikutus esikoisten syntymiin	44
Parisuhteen vaikutus toisen lapsen syntymään	46
4 EVÄITÄ LASTENHANKINTA-AIKEEN TOTEUTTAMISEEN NAISILLA	53
Mikä sai naiset toteuttamaan aikeensa hankkia lapsia kolmen vuoden sisällä?	53
5 YHTEENVETO JA POHDINTA –Suomalaisten lasten- hankintaa selittäviä tekijöitä	59
Lähteet	62
Liite: Taulukot ja kuvat	65

JOHDANTO

1

Lastenhankintaan päätyminen koskettaa suurinta osaa meistä. Ei ole kuitenkaan helppoa sanoa, mitkä tekijät tähän päätökseen vaikuttivat. Syntyvyyden kehityksen ymmärtäminen on kuitenkin tärkeää yhteiskunnalliselle suunnittelulle ja perhepoliittiselle päätöksenteolle. Syntyvyyden taustatekijöiden selvittäminen antaa myös paljon mielenkiintoista pohdittavaa meille kaikille. Eroja maiden erilaisessa syntyvyudessa on liitetty esimerkiksi taloustilanteeseen, työttömyyteen, muuttuviin perhe- ja sukupuolionormeihin, lapsista koituviin kustannuksiin tai yhteiskunnan rakenteellisiin muutoksiin.

Kiinnostus lastenhankinnan tutkimiseen liittyy myös Euroopan kohtaamiin väestöpoliittisiin haasteisiin. Eurooppalaiset saavat yleensä vähemmän lapsia kuin mitä ihanteenaan toivovat. Samalla väestön ikärakenne on kasvattanut poliitikkojen esittämää tarvetta syntyvyyden nostamiselle. Siksi on haluttu selvittää, kuinka paljon alhaisen syntyvyyden maissa on mahdollisuus vaikuttaa ihmisten lastenhankintapäätöksiin. Euroopassa syntyvyys on suhteellisen korkeaa pohjoismaissa, Isossa-Britanniassa, Ranskassa, Irlannissa ja Belgiassa, kun taas saksaa puhuvissa maissa, Keski-, Etelä- ja Itä- Euroopassa – lukuun ottamatta Albaniaa, Kosovoa ja Makedoniaa – se on pienempää.

Nykyisen talouskriisin ensimmäisen aallon kohdalla Euroopan hitaasti kohoavan syntyvyyden trendi pysähtyi, ja syntyvyys myös laski 14 Euroopan maassa vuonna 2009. Vielä emme voi tietää, kuinka kriisi tulee kokonaisuudessaan vaikuttamaan, mutta mahdollista on, että talouskriisin pitkittyessä myös syntyvyyden kasvu Euroopassa taittuu tai hidastuu edelleen.

Suomessa 2010-luvun talouskriisi ei ole vielä vaikuttanut syntyvyyteen. Meillä tilanne on kuitenkin kutkuttavan mielenkiintoinen, koska Suomessa ero toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välillä on ollut Euroopan suurimpia ja perheiden taloudellinen tilanne on, kuten tästä tutkimuksesta ilmenee, yksi lastenhankintaa ohjaava tekijä.

Epävarmat talousnäkymät voivat siis osaltaan vaikuttaa myös lastenhankintatoiveiden toteutumiseen. Euroopassa erityisesti nuoremmat ja vielä lapsettomat naiset hankkivat pienemmällä todennäköisyydellä lapsia taantuman aikana. Myös korkeasti koulutetut naiset reagoivat talouden ja työllisyyden epävarmuuteen lykkäämällä lastenhankintaa. Miehillä matalan koulutustason on katsottu vaikeuttavan parisuhteen muodostamista ja pienten tulojen viivästyttävän ensimmäisen lapsen hankintaa (Sobotka 2011).

Lastenhankinta-aikeiden toteutumista tai siihen johtaneita syitä ei ole Suomessa aiemmin tutkittu kattavasti. Nyt siihen on kuitenkin mahdollisuus ainutlaatuisen aineiston avulla. Väestöliitossa vuonna 2008 kerättyyn *Ihmissuhteet ja hyvinvointi* -kyselyyn vastanneiden lastenhankintaa on seurattu väestörekisteritietojen avulla.

Ihmissuhteet ja hyvinvointi -kyselyssä selvitettiin muun muassa vastaajien näkemyksiä parisuhteestaan, lastenhankinta-aikeistaan, taloudellisesta tilanteestaan ja terveydestään. Tuloksia esitettiin vuoden 2008 perhebarometrissa *Milloin on lapsen aika?* (Miettinen & Rotkirch 2008, ks. myös Miettinen 2010; Miettinen, Basten & Rotkirch 2011). Yhdistämällä nämä kyselyssä saadut tiedot rekisteritietoihin voidaan selvittää miten parisuhteen laatu ja perheen taloudellinen tilanne vaikuttavat lastenhankintatoiveiden toteutumiseen. Lisäksi saadaan tietää, mitkä muut tekijät mahdollisesti vaikuttavat toiveiden toteutumiseen.

Tämä tutkimusraportti jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa (luku 2) selvitetään lastenhankinta- aikeen ja toteutuneen lastenhankinnan yhteyttä eri näkökulmista. Toisessa osassa (luku 3) keskitytään parisuhteen laadun ja lastenhankinnan yhteyden tarkistamiseen. Kolmannessa osassa (luku 4) syvennetään lastenhankinta-aikeen toteuttamiseen liittyviä syitä ja sitä, miksi jotkut lastenhankinnasta epävarmat ihmiset ovat kuitenkin päätyneet hankkimaan lapsen.

Aikaisemmasta tutkimuksesta

Suomalaisten lastenhankintaa on tutkittu kansainvälisen tutkimusprojektin yhteydessä vuosina 1971, 1977, 1989 ja 1992 UNECE:n kyselytutkimuksilla (Corijn & al. 2002) sekä Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella (mm. Paajanen 2002 ja Miettinen & Rotkirch 2008). Tutkimuksilla kartoitettiin laajasti esimerkiksi perheellistymiseen, raskauksiin, hedelmättömyyteen, avio- ja avoliittoihin, avioliittojen purkautumiseen ja lastenhankinta-aikeiden taustatekijöihin liittyviä aiheita.

Tutkimukset osoittavat muun muassa sen, että parisuhteen tyyppi (avioliitto, avoliitto tai seurustelu) vaikuttaa toteutuvaan syntyvyyteen. Lapsia hankitaan todennäköisimmin avioliitossa, kun taas avoliitossa eläminen selittää osaltaan lastenhankinnan lykkäämistä. Kuitenkin todennäköisyys saada ensimmäinen lapsi on suurempi niissä avoliitoissa, joiden tulevaisuudessa odotetaan johtavan avioliittoon, kuin avoliitoissa ilman avioitumistarkoitusta.

Väestöliiton kyselyissä on selvinnyt, että lastenhankintaa lykätään siksi, että sopivaa kumppania ei ole löytynyt, opinnot ovat kesken tai ura halutaan käynnistää ennen lastenhankintaa. Näiden syiden lisäksi esimerkiksi nykyisen elämäntyylin menettämisen pelko, kypsyyden puute, aiempi lastenhankinnassa epäonnistuminen tai terveyteen liittyvät pelot liittyvät lastenhankinnan lykkäämiseen. (Miettinen & Rotkirch 2008.) Vapaaehtoinen lapsettomuus on suhteellisen harvinaista 25–34-vuotiailla, mutta tätä vanhempien taipumus hyväksyä oma lapsettomuutensa on yleisempää (Miettinen 2010).

Se, onko avioliitossa vai avoliitossa, ennustaa lastenhankintatoiveita paremmin miehillä kuin naisilla. Se myös vähentää miehillä monien taustatekijöiden vaikutusta. Parempi koulutus ja taloudellinen tilanne kasvattavat erityisesti miesten lastenhankinta-aikeita. Naisten lastenhankinta-aikeita vähentävät korkea koulutus ja urbaanissa ympäristössä eläminen (Miettinen 2010).

Myös eri valtioiden harjoittama perhepolitiikka vaikuttaa lastenhankintaan. Kalwij (2010) havaitsi perhepolitiikan ja syntyvyyden yhteyttä Euroopan tasolla käsittelevässä artikkelissaan, että rahallinen panostus perhepoliittisiin ohjelmiin, jotka helpottavat naisia sovittamaan yhteen perhettä ja työelämää, parantaa perheiden taloudellisia resursseja. Tämä luo tilanteen, jossa useimpien kansalaisten on mahdollista saavuttaa toivomansa lapsiluku. Kalwij ei kuitenkaan löytänyt yhteyttä jonkin tietyn perhepoliittisen ohjelman ja kohonneen syntyvyyden välille. Toisaalta on myös todisteita siitä, että tietynlaisella perhepolitiikalla on vaikutusta syntyvyyteen: Jos ensimmäiselle lapselle tarkoitetut tuet (lapsilisä, perhevapaakorvaukset) ovat riittävän anteliaita, on sillä syntyvyyttä lisäävä vaikutus. Kohdennetuilla tuilla ei ole kuitenkaan vaikutusta enää kolmannen lapsen kohdalla.

Pohjoismaita koskevassa tutkimuksessa (Duvander et. al. 2010) päädyttiin siihen, että vaikka erilaisessa ammatillisessa ja taloudellisessa asemassa olevat ihmiset ajoittavat lapsen syntymän eri ajankohtiin, ei tällä ajoituksen säätelyllä ole vaikutusta lopulliseen saavutettuun lapsilukuun eri ryhmien välillä. Lykkääminen ei siis välttämättä vähennä lasten määrää, jos lastenhankintaa ei lykätä liikaa niin, että hedelmällisyyden lasku iän myötä nousee esteeksi. Kirjoittajat totesivat myös, että pohjoismainen hyvinvointimalli antaa ihmisille hyvät mahdollisuudet säädellä synnytysten ajankohtaa oman elämäntilanteen mukaisesti.

Mitä Suomeen tulee, Vikat (2004) on löytänyt yhteyden naisen paremman ansiotason ja ensimmäisen ja toisen lapsen synnytysajankohdan välillä. Työmarkkina-aktiivisuudella ja tulotasolla ei hänen tutkimuksissaan kuitenkaan ollut vahvaa vaikutusta eri työmarkkina-asemassa olevien naisten lopulliseen lapsilukuun.

Eräs mielenkiintoinen asia, joka Suomessa on jäänyt vähälle huomiolle, on parisuhteen laadun vaikutus lastenhankintaan. Huomio on lähinnä keskittynyt siihen, miten parisuhdedynamiikka muuttuu lapsen syntymän jälkeen, tai miksi pienten lasten vanhemmat eroavat. Sitä, millaisessa parisuhteessa lapsia hankitaan, ei ole aiemmin Suomessa selvitetty.

Miten talous voi vaikuttaa syntyvyyteen?

Lasten hankkiminen on monille ihmisille asia, joka herättää oman taloudellisen tilanteen pohdintaa. Tämän vuoksi muutokset maailmantaloudessa vaikuttavat myös perheenisäykseen. Syntymiin vaikuttaneita taloudellisia taantumia ovat olleet maailmalla esimerkiksi 1970-luvun öljykriisi, vuonna 2008 alkanut talouskriisi ja Suomessa myös 1990-luvun lama (Sobotka et al. 2011; Wallenius 2003). Talousnäkökulma on tärkeä ottaa tässä tutkimuksessa huomioon, koska kysely tehtiin vuonna 2008 ja lastenhankintaa tarkasteltiin sitä seuraavina vuosina.

Syntyvyydellä on tyypillisesti myötäsyklinen (procyclical) riippuvuus talouskasvusta. Tämä tarkoittaa sitä, että kun jonkin maan taloudella menee hyvin, nousee myös syntyvyys. Silloin kun talous on huonolla tolalla, syntyvyys laskee. Mikäli syntyvyys nousisi taantumien aikana ja laskisi talouskasvun aikana, olisi riippuvuus vastasyklinen (countercyclical).

Taantumien vaikutus hedelmällisyytlukuihin on tavallisesti kuitenkin varsin pientä. Suurten yhteiskunnallisten rakennemuutosten aikana on vaikea erottaa talouden vaikutusta muiden tekijöiden, kuten muuttoliikkeen, koulutusalan vaihdon tai vaikkapa arvojen tai normien muutosten osuudesta syntyvyyden vaihteluun.

Taantumien mahdolliset vaikutukset näkyvät tavallisesti vuoden tai kahden viiveellä. Bruttokansantuotteen vaihtelua parempi mittari syntyvyyden tarkastelussa on ollut työllisyyden vaihtelu eli esimerkiksi työttömyysluvut (Sobotka et al. 2001).

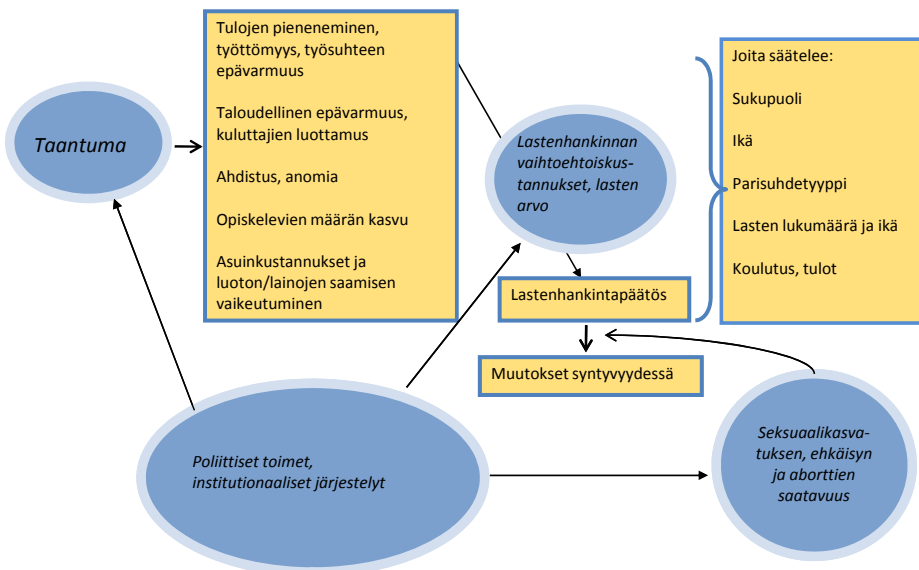
Nykyinen taantuma alkoi eri sosiaalisessa tilanteessa kuin aikaisemmat taantumet. Naisia on työmarkkinoilla monissa maissa paljon enemmän kuin aikaisemmin, joten perheillä on enemmän taloudellisia resursseja.

Parit myös käyttävät luotettavia ehkäisymenetelmiä, mikä auttaa heitä joustavasti suunnittelemaan lastenhankintaa. Suomessa luotettavat ehkäisykeinot ovat olleet jo pitkään kaikkien saatavilla. Vaikeuksia aiheuttaa se, että valtiot ovat velkaantuneet ja sosiaaliturvan rahoittaminen on tullut vaikeammaksi, joten valtioiden liikkumavara syntyvyyden lisääntymiseen tähtäävissä interventioissa on varsin pientä.

Usein pohditaan sitä, osaavatko ihmiset arvioida yleistä taloudellista tilannetta, joka tulee heidän tietoonsa esimerkiksi median tai työn kautta, ja osaavatko he arvioida täten lastenhankinnan kannattavuutta itselleen. Eri tutkimuksissa on selvinnyt, että työttömyys ja työpaikan epävarmuus ovat suurimmat syyt vähenevään syntyvyyteen talouden taantumana aikana (ks. Ahn & Mira 2001; Billari & Kohler 2004; Adsera 2005).

Lastenhankintaan liittyviä teoreettisia rakennelmia on paljon ja monista eri näkökulmista. Yhden ansiokkaimmista on rakentanut Tomas Sobotka (2009). Malliin (kuvio 1) on liitetty osia monista eri teorioista. Se ei pyri selittämään kaikkea mutta se antaa hyvän viitekehyksen asioiden tarkasteluun.

Kuvio 1: Taloudellisen taantuman yhteys lastenhankintaan: Teoria mahdollisista vaikutuksista

Lähde: Sobotka 2009.

Taantuma aiheuttaa ihmisille erilaisia asioita, kuten tulojen pienenemistä, työttömyyttä ja työsuhteen epävarmuutta. Kielteiset talousuutiset ja omaan henkilökohtaiseen elämään liittyvät vaikutukset saattavat myös ahdistaa ja lisätä anomiaa (normittomuutta). Anomian lisääntyminen voisi olla vaikkapa sitä, että tietty ajatusmalli omasta elämästä menettää merkityksensä muutoksessa, ja uutta suuntaa elämälle on vaikea löytää. Myös asunnon myynti ja vaihto tai lainojen saaminen vaikeutuu.

Näitä taantuman vaikutuksia voidaan yrittää lieventää poliittisilla toimilla tai olemassa olevilla tai muutettavilla institutionaalisilla järjestelyillä. Kriisipaikkakuntien ihmisiä voidaan esimerkiksi auttaa uuden työn etsinnässä, elinkustannusten nousua voidaan pyrkiä rajoittamaan ja eri instituutiot voivat tehdä toimenpiteitä ihmisille koituvien muutosten ehkäisemiseksi.

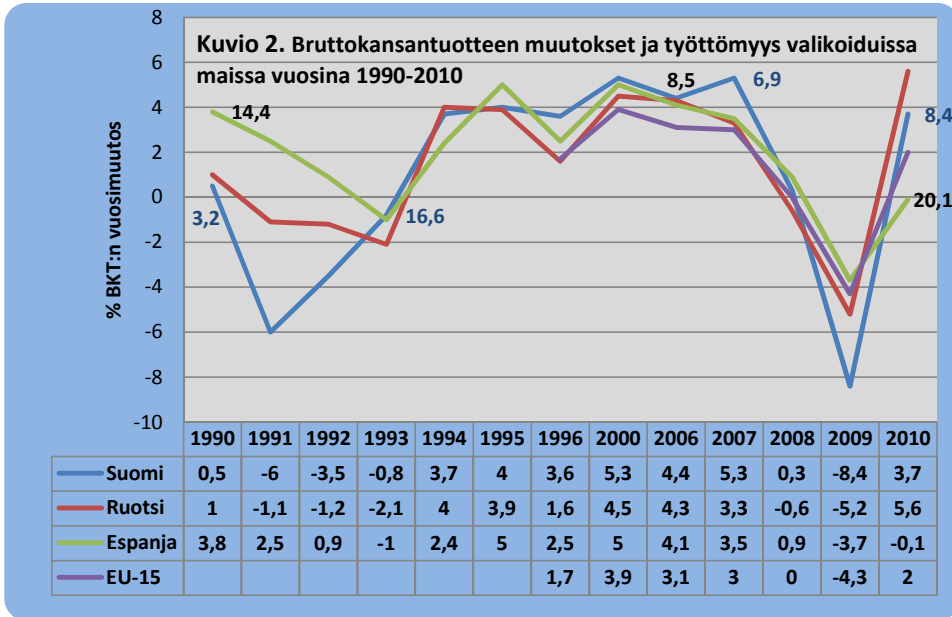
Ihmisten lastenhankintapäätöksiä muovaavat eri tekijät, kuten ikä, parisuhdetyyppi (avoliitto, avioliitto, jokin muu parisuhdetyyppi), koulutus, tulot, kulttuuriset tekijät jne. Ennen lapsenhankkimispäätöstä ihmiset käyvät läpi monimutkaisia päättelyketjuja. Näitä prosesseja on eri tutkimuksissa avattu esimerkiksi käsitteiden ”lastenhankinnan vaihtoehtoiskustannukset” ja ”lasten arvo” – kautta (ks. Gauthier & Hatzius 1997; Bulatao 1981; Friedman et al. 1994). Jonkinasteisista käsitteellisistä eroavaisuuksistaan huolimatta edellä mainittuja käsitteitä voidaan avata seuraavalla tavalla: Jos ihmisellä on valittavanaan hankkiiko hän lapsia vai ei, joutuu hän tekemään päätöksen, koska molempia vaihtoehtoja ei voi toteuttaa samanaikaisesti. Ihminen punnitsee lapsettomuuden ja lastenhankinnan hyvät ja huonot puolet, ja tekee tämän henkilökohtaisen analyysin perusteella päätöksen. Samanlainen päätöksenteko liittyy myös toisen lapsen hankintaan.

Valtio voi ohjata ihmisten päätöksiä lastenhankinnan suuntaan esimerkiksi tarjoamalla lapsille hyvät päivähoito- ja koulutusmahdollisuudet, tarjota perheille rahallisia etuuksia tai kannustaa vanhempia jakamaan hoivataakkaa.

Toisaalta ihmiset voivat itse ajatella, että lastenhankinta tuo mielekkyyttä elämään ja pitää täten parisuhdetta koossa tai päinvastoin. Lastenhankinta voi myös vähentää epävarmuutta, koska silloin ihminen tietää mitä hän tulee tekemään seuraavat 18 vuotta. Ennen lapsia hankittiin myös turvaamaan omaa vanhuutta. Eläkejärjestelmät ja vanhustenhoito on vähentänyt tätä tarvetta. Lastenhankinta voi olla kuitenkin osa suurempaa samankaltaista panostusta eli väestön ikärakenteen vääristymisen korjaamista.

Suomen talous ja suomalainen yhteiskunta kokivat vakavan kriisin 1990-luvulla, kun kansantalous ajautui syvään lamaan. Talous toipui lamasta melko nopeasti, mutta lama aiheutti suomalaiseen yhteiskuntaan useita pitkäaikaisia muutoksia, joista merkittävin oli pitkään kestänyt suurtyöt-

tömyys. (ks lisää. Kiander 2001). Bruttokansantuotteen väheneminen oli hetkellisesti voimakkaampaa vuonna 2008 alkaneessa kriisissä (kuvio 2). Työttömyys ei Suomessa kuitenkaan vuoden 2008 kriisissä kasvanut merkittävästi, ja taantuman ensimmäinen osa jäi varsin lyhytaikaiseksi.

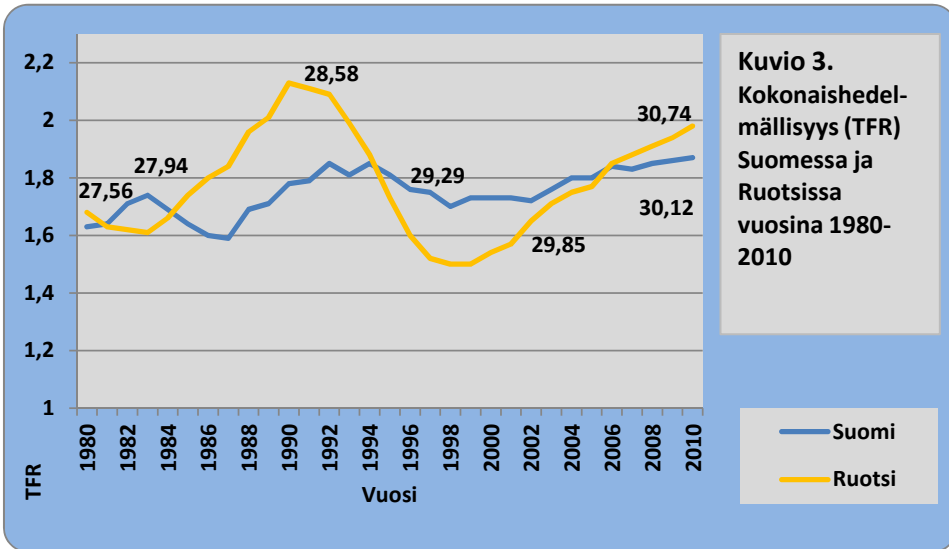

Lähde: Eurostat 2012a. Numerot kuviossa 2 ilmaisevat työttömyyttä, selitteessä bruttokansantuotteen muutoksia.

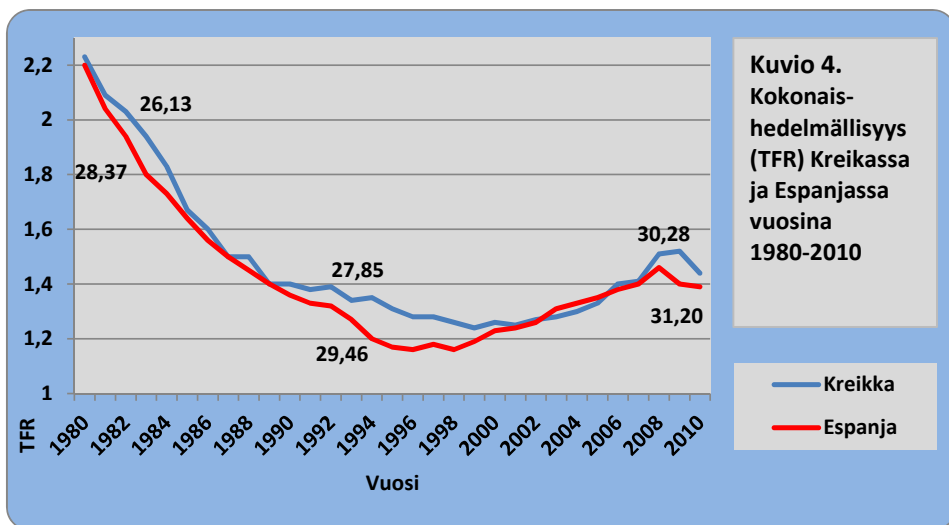
Ennen 1990-luvun lamaa syntyvyys oli nousussa, mutta kääntyi kuitenkin hienoiseen laskuun jo vuonna 1991 ja jatkoi pienen nousuvaiheen jälkeen hienoista laskuaan aina vuoteen 1997 asti (kuvio 3). Ruotsissa muutokset syntyvyydessä olivat suurempia kuin Suomessa, vaikka lama ei ollutkaan Ruotsissa yhtä syvä kuin Suomessa. Työttömyyskään ei noussut Ruotsissa radikaalisti. Nykyinen talouskriisi ei ole ainakaan vielä vaikuttanut kokonaishedelmällisyyteen Suomessa ja Ruotsissa, mutta talouskriisistä vakavasti kärsineissä maissa, kuten Espanjassa ja Kreikassa, kokonaishedelmällisyys on kääntynyt laskuun (kuvio 4).

Suomessa 1990-luvun laman pahimpina vuosina erityisesti ensimmäisen lapsen hankkimista lykättiin (kuvio 5). Toisiin ja kolmansiin syntymiin ei pahimmalla lamalla kuitenkaan ollut vaikutusta. Yhtenä syynä oli kotihoidontuen laajempi käyttöönotto, joka tarjosi vaihtoehdon työttömyydelle ja mahdollisuuden lisälapsien hankintaan (Vikat 2002). Toisaalta on myös

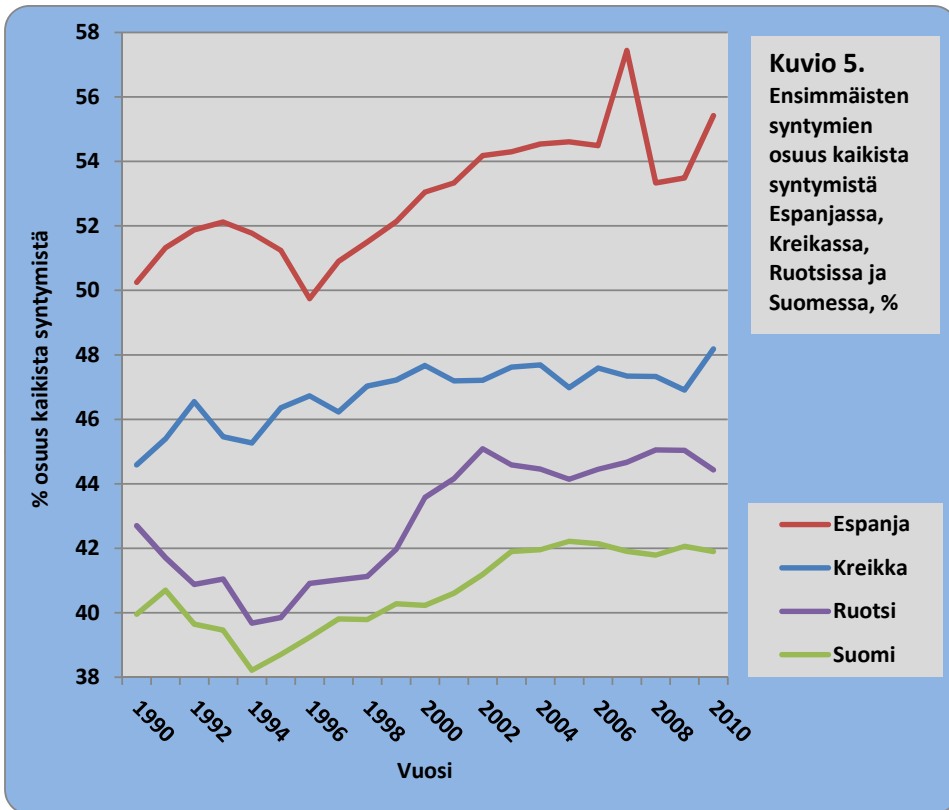
esitetty, että leikkauksista huolimatta suomalainen sosiaalipolitiikka ja hyvinvointivaltio pystyttiin lastenhankinnan kannalta oleellisilta osin säilyttämään (Ronsen & Skrede 2010).

Lähteet: Eurostat 2012b; Human Fertility Database 2012

Lähde: Eurostat 2012b.

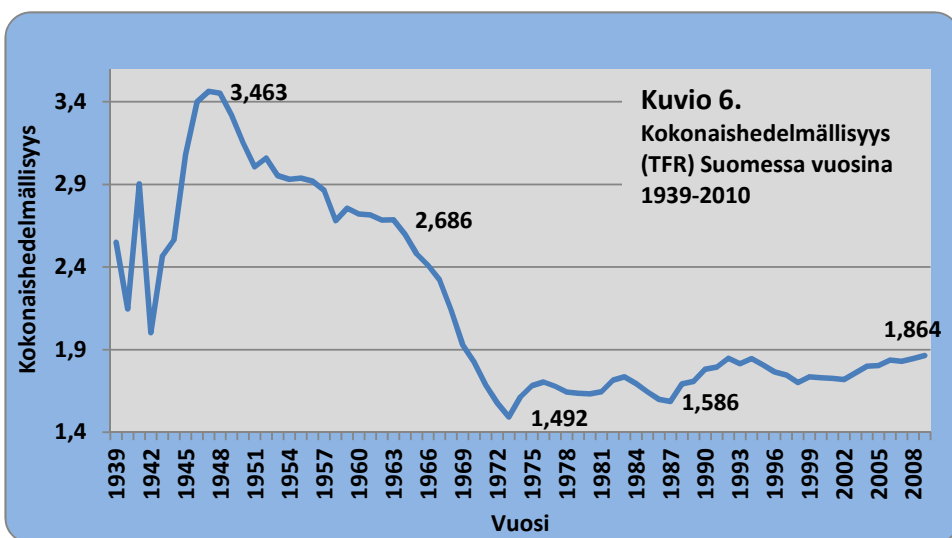

Lähde: Eurostat 2012b; laskelmat Eurostatin datasta vuodesta 2007 eteenpäin (Lainiala, 2012)

Nykyisellä talouskriisillä ei ole ollut vielä vaikutusta ensimmäisen lapsen hankintaan Suomessa. Ruotsissa ensimmäisten lasten osuus syntymistä on lievästi laskussa mutta Kreikassa ja Espanjassa tilanne on päinvastainen eli ensimmäisten syntymien osuus on laskussa. Tämä voi tarkoittaa sitä, että yhä harvemmillä perheillä on taloudellisia resursseja toisen lapsen hankintaan työttömyyden ja puutteellisen yhteiskunnallisen tuen vuoksi.

Syntyvyyden kehityksestä ja synnytysistä

Syntyvyys on viimeisten vuosikymmenten aikana pysynyt melko tasaisena 1900-luvun puoliväliin verrattuna (kuvio 6), vaikka samaan aikaan on tapahtunut merkittäviä lastenhankintaan ja perheellistymiseen liittyviä muutoksia. Lastenhankinta on siirtynyt Suomessa (kuvio 7) kuten muuallakin Euroopan unionissa yhä myöhäisempään elämänvaiheeseen. Naiset saavat ensimmäisen lapsensa keskimäärin 28-vuotiaana mutta yhä useammin lapsi saadaan myöhäisemmällä iällä (kuvio 8). Vuonna 1980 suomalaiset ensisynnyttäjät olivat keskimäärin 25-vuotiaita.

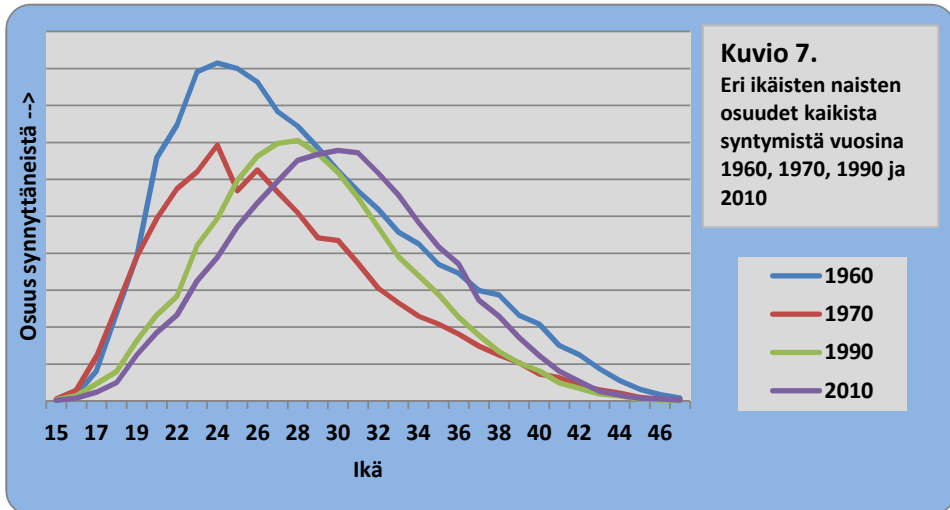
Lähde: Human Fertility Database 2012. Vuodesta 2009 eteenpäin Tilastokeskus 2011.

Ensisynnyttäjien keski-ikä kohoaminen merkitsee sitä, että yhä suurempi osa synnyttäjistä on iältään vanhoja ensisynnyttäjiä. Vuonna 1990 ensimmäistä kertaa äidiksi tulleista suomalaisista naisista 5 prosenttia oli 35 vuotta täyttäneitä. 20 vuotta myöhemmin ensisynnyttäjistä jo yli 10 prosenttia oli 35 vuotta täyttäneitä ja pari prosenttia 40 vuotta täyttäneitä.

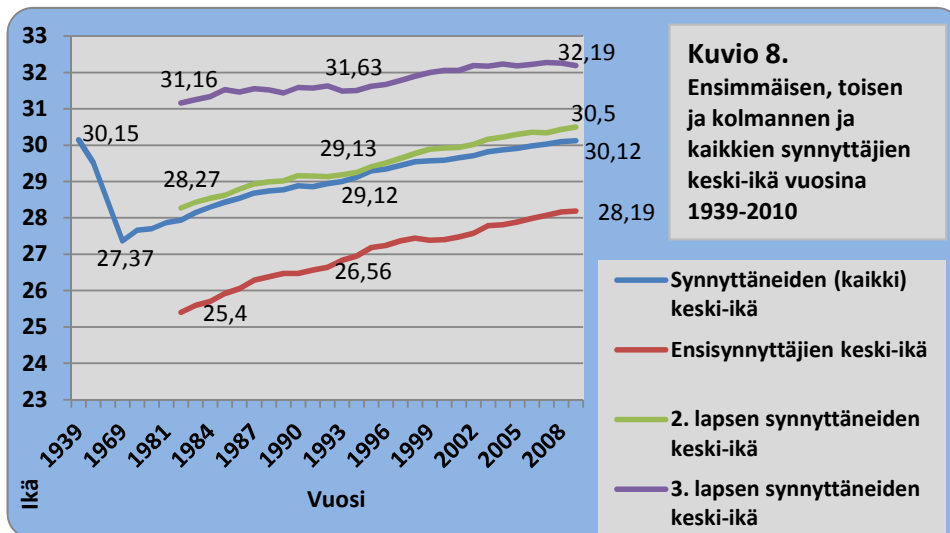
Vaikka iäkkäämpien ensisynnyttäjien osuus kaikista synnyttäjistä on vielä pieni, tämän ryhmän osuuden kasvu on ollut suhteellisesti nopeampaa muihin ikäryhmiin verrattuna. (Miettinen & Rotkirch 2008.)

Lapsettomien naisten osuus on hitaassa mutta tasaisessa kasvussa, ja ensimmäisen lapsen hankinta onkin yhä useammalle aina vain haastavampi vaihe. Tällaisen kehityksen jatkuessa yhä suurempi osuus naisista näyttäisi tulevaisuudessa jäävän kokonaan lapsettomiksi. Ongelma ei kuitenkaan

koske vain naisia. Myös miehille perheellistyminen on osoittautumassa haastavammaksi kuin aikaisemmin.

Lähde: Human Fertility Database 2012.

Lähde: Human Fertility Database 2012. Vuodesta 2009 eteenpäin Tilastokeskus 2011.

Miten lastenhankinta-toiveiden toteutumista voi tarkastella?

Voisi ajatella, että lastenhankinta-iässä olevilta ihmisiltä on yksinkertaista kysyä, kuinka monta lasta he haluavat ja mitata heidän toivotun ja toteutuneen lapsilukunsa eroa. Jos todellisuus eroaa toiveista, aletaan miettiä esimerkiksi perhepoliittisia keinoja ongelman ratkaisemiseksi. Suhde aiotun ja toteutuneen lapsiluvun välillä ei kuitenkaan ole yksinkertainen vaan pitää sisällään monia elämään liittyviä muuttujia, jotka vaikuttavat asiaan.

Ihmisten toivoma lapsiluku määritellään tavallisesti kysymällä heiltä ihanteellista perhekokoa tai ihanteellista lapsilukumäärää. Nämä mittaustavat ovat kuitenkin ongelmallisia, koska kysymys ihanteellisesta perhekoosta voi viitata ennemminkin sosiaalisiin normeihin kuin henkilökohtaiseen toiveeseen (Gauthier 2007). Ongelmaa on yritetty ratkaista kysymällä ihmisiltä myös heidän omasta ihanteellisesta lapsilukumäärästään, jonka voidaan olettaa olevan vähemmän sosiaalisten normien ohjaama (Goldstein et. al. 2003). Näin tehtiin myös tämän raportin aineistona olevassa kyselyssä. On kuitenkin epäselvää, käyttävätkö ihmiset nykyistä elämäntilanneettaan vai jotain kuviteltua tulevaisuuden tilannetta pohjana tämän ihanteellisen lapsiluvun pohdinnalle. Ihminen voi vaikkapa ajatella, että hän hankkii kolme lasta sitten, kun hänellä on hyvät tulot ja omakotitalo Espoossa. Elämässä tulee kuitenkin eteen tilanteita, jolloin kaikki ei mene niin kuin on suunnitellut. Näin haave kolmesta lapsesta voi jäädä epärealististen tulevaisuudenodotusten vuoksi toteuttamatta.

Toinen yleinen tutkimuksellinen lähestymistapa on kysyä vastaajilta, millä aikataululla he aikovat hankkia lapsia. Eli periaatteessa vertaillaan ihmisten lastenhankinnan toivottua ajankohtaa (esim. 2 vuotta, 2–5 vuotta, yli 5 vuotta kysymisen hetkestä) ja todellisuudessa tiettyinä aikana toteutuneita lasten syntymiä keskenään. Aikaisemmissa tutkimuksissa lyhyen aikavälin aikeiden on osoitettu ennustavan käyttäytymistä suhteellisen hyvin (Toulemon & Testa 2005).

Tässä tutkimuksessa tutkittiin aikeiden nopeaa toteuttamista, koska tarkasteluajankohtana oli vain hieman vajaa kolme vuotta. Suhteellisen lyhyt seurantajakso on hyvä, koska pidemmällä aikavälillä aikeet ja muut keskeiset asiat elämässä voivat muuttua. Yksi suurimmista ongelmista lastenhankinta-aikeiden toteutumista käsittelevissä tutkimuksissa on pieni tai muuten puutteellinen aineisto, joka ohjaa ajattelemaan, että ensimmäisen tai sitä seuraavien lasten hankintaan päätyminen toimisi samalla logiikalla.

Usein myös päädytään tarkastelemaan miehiä ja naisia yhdessä, vaikka erilaiset lastenhankintaa koskevat tutkimukset ovat osoittaneet, että on tärkeää tarkastella kumpaakin sukupuolta erikseen.

Lastenhankinta-toiveen ja sen toteuttamisen analyysiä hankaloittaa lisäksi se, että samat asiat, jotka vaikuttavat aikeen syntyyn vaikuttavat tai saattavat vaikuttaa myös aikeen toteuttamiseen. Esimerkiksi tietyn taloudellisen aseman saavutettuaan pariskunta voi suunnitella hankkivansa lapsia. He joutuvat kuitenkin pohtimaan taloudellista tilannettaan uudelleen silloin, kun he alkavat toteuttaa toivettaan. Lisäksi tiedetään, että lastenhankinta-aie on määräävä tekijä lastenhankinnassa eri yhteiskunnissa (Philipov et al. 2009). Tämä tarkoittaa osaltaan sitä, että jo lastenhankinta-aikeen muodostumisen taustatekijöiden selvittäminen selittäisi pitkälti todellisen lastenhankinnan taustatekijöitä. Siispä tässä tutkimuksessa yritetään hahmottaa niitä tilanteita, joissa toiveiden toteuttaminen on todennäköisintä.

Kyselyaineisto, seuranta-aineisto ja menetelmät

Väestöliitossa vuonna 2008 toteutetun *Ihmissuhteet ja hyvinvointi*-kyselyn kohteena olivat 25–44 -vuotiaat miehet ja naiset, joilla on korkeintaan yksi lapsi. Valtakunnallisesti kattava (Ahvenanmaa pois lukien) 7 000 hengen otos poimittiin väestörekisteristä. Yksinkertaisen satunnaisotannan sijaan otanta suoritettiin ositettuna erikseen kummallekin sukupuolelle, ikäryhmille 25–34 ja 35–44-vuotiaat, sekä taloudessa olevien lasten mukaan niin, että taloudessa oli ollut alle 18-vuotiaita lapsia tai oli vain yksi alle 18-vuotias lapsi. Naisten otoskoko oli 3 000 ja miesten 4 000. Otoksen jakaminen ikä- ja lapsilukuryhmiin johtui siitä, että näin haluttiin saada aineistoon riittävä määrä myös iältään vanhempia lapsettomia tai vain yhden lapsen hankkineita vastaajia. Miesten yliotannalla haluttiin varmistaa se, että lopullisessa vastanneiden joukossa olisi riittävän suuri määrä miehiä. Tavanomaisessa yksinkertaisessa satunnaisotannassa näiden ryhmien osuus olisi jäänyt tutkimuksen kannalta liian pieneksi. (Miettinen & Rotkirch 2008.)

Kyselyn kokonaisvastausprosentti oli 44,2. Otosryhmittäin vastausprosentit vaihtelivat huomattavasti. Heikoimmin vastasivat lapsettomat miehet, naisten osallistuminen oli suurempaa. Tutkimuksen vastausprosentti on tyydyttävä ja samalla tasolla kuin muissa tämänkaltaisissa, postikyselyinä suoritettavissa tutkimuksissa. Nuorten aikuisten, varsinkin miesten, vähäinen vastaaminen on nykyään yleinen ilmiö.

Alkuperäinen kysely on tarkoitettu selvittämään 0- ja 1-lapsisten, iältään 25–44-vuotiaiden suomalaisten lastenhankintaa ja sen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Kysely rajattiin näin, koska painopiste oli syntyvyyden myöhentymisessä. Otosryhmään kuuluvien naisten ja miesten katsottiin myös elävän perheellistymisen ydinvaihetta ja monen todennäköisesti vielä suunnittelevan lisää lapsia. Aikaisemmissa tutkimuksissa perheellistymisen kriittisenä vaiheena on pidetty juuri päätöstä hankkia ensimmäinen lapsi, näyttäähän tämä valinta monesta sitovammalta kuin toisen tai sitä seuraavien lasten hankinta. Myös yhden lapsen vanhemmat haluttiin mukaan, koska muualla Euroopassa on havaittu merkkejä siitä, että vain yhtä lasta toivovien tai siihen päätyvien naisten ja miesten osuudet olisivat lisääntymässä. Kyselylomake ja sen aihealueet löytyvät Väestöntutkimuslaitoksen nettisivuilta www.vaestoliitto.fi

Vastaajien jatkoseurantaa varten heille annettiin alkuperäisessä poiminnassa juokseva numerointi, ja heidän henkilötunnuksensa tallennettiin. Luvan seurantatutkimusta varten antoi 1 981 henkilöä. Sen perusteella heistä poimittiin tammikuussa 2011 lisätietoa, kuten henkilön siviilisäät, lasten lukumäärä ja syntymävuodet, tiedot avioliiton solmimisesta ja purkautumisesta sekä samassa taloudessa asuvien henkilöiden lukumäärä, syntymävuodet ja sukupuolet. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta tietoa antavat lasten lukumäärä ja syntymävuodet. Luvan antaneiden ammatillinen, taloudellinen, maantieteellinen tai iällinen profiili ei poikkea alkuperäisestä otannasta.

Syntyneiden lasten tarkastelu aloitettiin maaliskuusta 2008, jolloin ensimmäiset vastaajat olivat vastanneet kyselyyn. Miltei kaikki vastaukset saatiin kokoon toukokuun 2008 loppuun mennessä. Syntymien seuraaminen lopetettiin 35 kuukauden kuluttua eli tammikuussa 2011.

Yhdistetyn aineiston ansiona on se, että ihmisten antamia taustatietoja, aikeita ja näkemyksiä elämän eri osa-alueista voidaan peilata heidän lisääntymiskäyttäytymiseensä. Otantakriteereistä johtuen on tutkimuksessa käytettävän aineiston edustavuudesta mahdollista antaa vain suuntaviivoja. Aineisto näyttää painottuvan koulutettuihin, parisuhteessa eläviin vastaajiin; aliedustettuina puolestaan ovat keski- ja perusasteen koulutuksen saaneet ja yksin elävät henkilöt. Työssäkäynnin ja työttömyyden osalta aineisto vastaa suhteellisen hyvin perusjoukkoa. (ks. Miettinen & Rotkirch 2008.)

Tämä tutkimus ei anna kaikenkattavaa kuvaa suomalaisten perheellistymisestä ja lastenhankinnasta, koska aineisto on hieman puutteellinen. Tässä ei myöskään ollut mahdollisuutta käsitellä yhden vanhemman perheitä, uusperheitä, sateenkaariperheitä tai muita arvoaan nykymaailmassa

nostavia perheitä. Heitä ei ollut vastaajien joukossa riittävästi tarkempaa analyysia varten.

Tulosten raportoinnissa menetelminä käytetään ristiintaulukointia, logistista regressioanalyysiä ja faktorianalyysiä.

Ristiintaulukoinnilla voidaan analysoida tilastotietoa ja tilastollisten muuttujien välistä riippuvuutta. Ristiintaulukoinnissa kahden muuttujan arvot sijoitetaan taulukkoon siten, että toinen muuttuja on riveillä ja toinen sarakkeissa. Jos muuttuja 1 on esimerkiksi taloudessa asuvien lasten määrä ja muuttuja 2 tuloluokka, nähdään kuinka monta lasta eri tuloluokkien edustajilla on. Lopputuloksesta voidaan yrittää päätellä, vaikuttaako tuloluokka jotenkin lasten määrään kotitaloudessa, vai onko kummallakaan muuttujalla vaikutusta toiseen.

Logistisen regressioanalyysin avulla pyritään löytämään useiden selittäjien joukosta parhaat selittämään kyseistä ilmiötä ja siinä tilanteessa, missä selitettävä muuttuja on, luokittelumuuttuja. Logistisessa regressioanalyysissä muuttuja saa kaksi arvoa, esimerkiksi 0 = henkilöllä ei ole lapsia, 1 = henkilöllä on lapsia. Saadut vastaukset voidaan mallintaa matemaattiseen muotoon, ja näin voidaan esimerkiksi tarkastella parisuhteen laadun vaikutusta lastenhankintaan, kun ikä, parisuhteen kesto ja muut oletettavasti parisuhteen laatuun vaikuttavat tekijät on vakioitu.

Faktorianalyysillä voidaan tiivistää suuren muuttujajoukon sisältämä informaatio ymmärrettäviksi tuloksiksi. Tarkoituksena on ryhmitellä suuri joukko muuttujia muutamaaan ryhmään ja näin vähentää tutkittavan ilmiön hajanaisuutta. Näin voidaan esimerkiksi pelkistää kymmeniä erilaisia asennemuuttujia muutamaksi eri pääasenteeksi.

Perustietoa vastaajista

Analyysistä jouduttiin poistamaan 29 vastaajaa, koska he eivät olleet ilmoittaneet kaikkia tarvittavia perustietoja. Yhdistettyyn aineistoon saatiin siten mukaan 892 miestä ja 1 060 naista. Vastaushetkellä (2008) miehistä 42 prosenttia ja naisista 40 prosenttia ilmoitti olevansa avioliitossa. Miehistä 29 prosenttia ja naisista 34 prosenttia oli avoliitossa. Yhden lapsen vanhempia oli aineistossa hieman enemmän kuin lapsettomia. Kyselyhetkellä miesten puolisoista oli raskaana noin 8 % ja raskaana olevia vastaajia oli 5 %. Tämän lisäksi noin puolet vastaajista ilmoitti yrittävänsä raskautta tai aikovansa hankkia lapsia jossain vaiheessa. Lastenhankinnastaan epävarmoja oli 20 % vastaajista, ja noin neljännes vastaajista ilmoitti, etteivät he aio hankkia ollenkaan lapsia tai lisää lapsia. Muut tiedot ovat nähtävissä taulukossa 1.

Mielenkiintoista on se, että vaikka moni ei ajatellut hankkivansa lapsia tai lisää lapsia niin harvojen vastaajien oma ihannelapsiluku oli 0 tai 1. Yli puolet vastaajista ilmoitti ihannelapsiluvukseen kaksi, noin viidesosa vastaajista kolme lasta. Neljän tai sitä useamman lapsen mainitseminen ihanteelliseksi itselleen oli sangen harvinaista (taulukko 2).

Taulukko 1. Yhdistetyn aineiston vastaajien ikä, parisuhdetyyppi, lapsiluku, lastenhankinta-aie ja asuinlääni, %.

		Mies (N=892)	Nainen (N=1 060)
Ikä	25–29	28.7	36.8
	30–34	28.8	25.3
	35–39	22.7	19.7
	40–44	19.8	18.2
Parisuhde	Avoliitto	42.1	39.5
	Avoliitto	29.0	33.5
	Muu	28.8	27.1
Lapsiluku kyselyhetkellä	0	45.9	47.6
	1	54.1	52.4
Lääni	Etelä-Suomen lääni	47.5	48.2
	Länsi-Suomen lääni	33.1	34.3
	Itä-Suomen lääni	8.6	8.9
	Oulun lääni	8.8	5.8
	Lapin lääni	1.9	2.8
Lastenhankinta-aie	Raskaana tai puoliso raskaana	7.9	5
	Yrittää raskautta	9.6	15.1
	Aikoo hankkia lapsia	38.2	35.8
	Ei osaa sanoa hankkiiko lapsia	20.1	19
	Ei aio hankkia lapsia	24.2	25.1

Taulukko 2. Miesten ja naisten ihanteellinen oma lapsiluku, %

	0	1	2	3	4	5+
Mies	5.3	14.9	56.8	19.4	2.6	1.0
Nainen	5.4	16.9	52.1	21.6	3.4	0.6

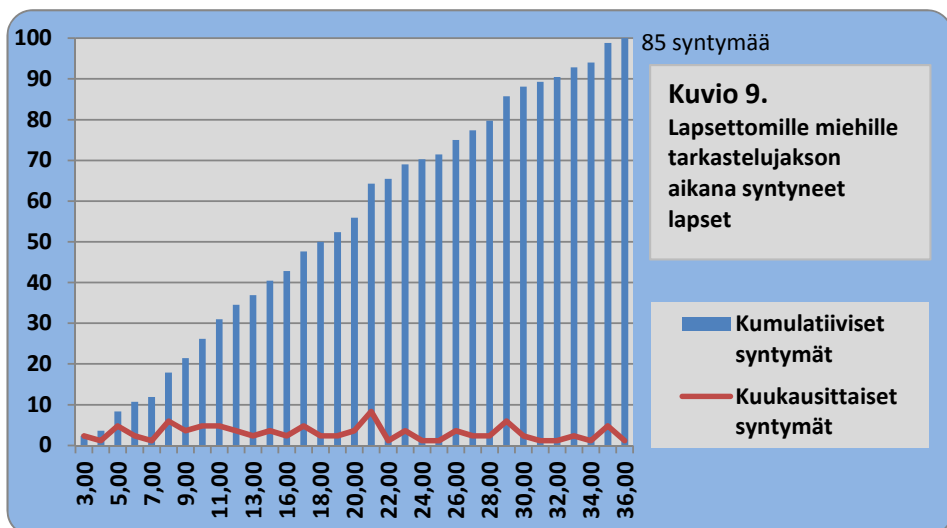
TOIVEESTA TOTEUTUKSEEN

2

Tässä luvussa tarkastellaan ensin sitä, kuinka paljon lapsia syntyi tarkastelujakson aikana. Sen jälkeen tarkastellaan vastaajien erilaisia lastenhankinta-aikeita ja sitä, millaiset lastenhankinta-aikeet toteutuivat.

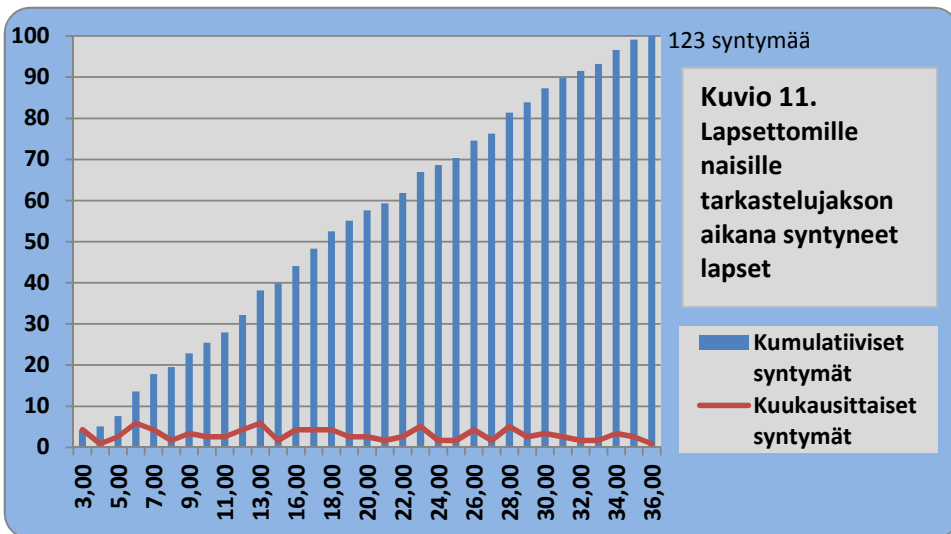
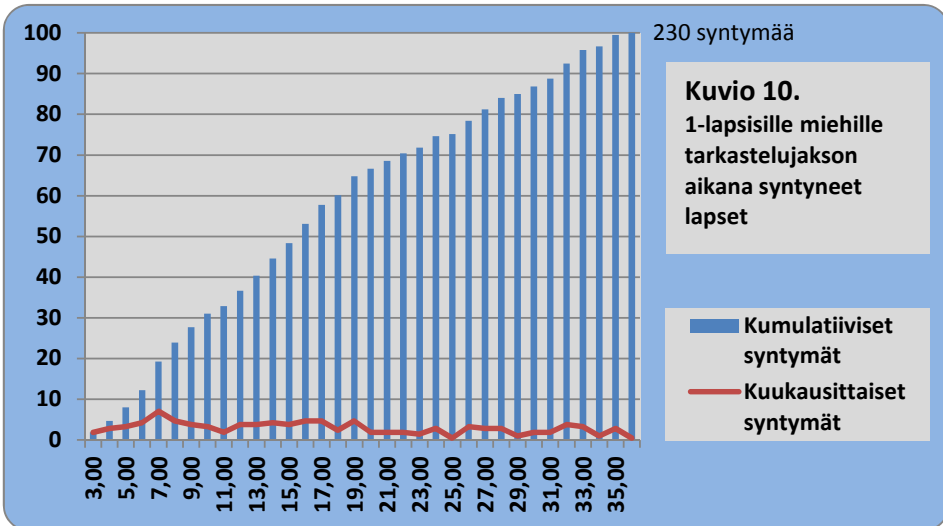
Seuranta-aikana vastaajille syntyneet lapset

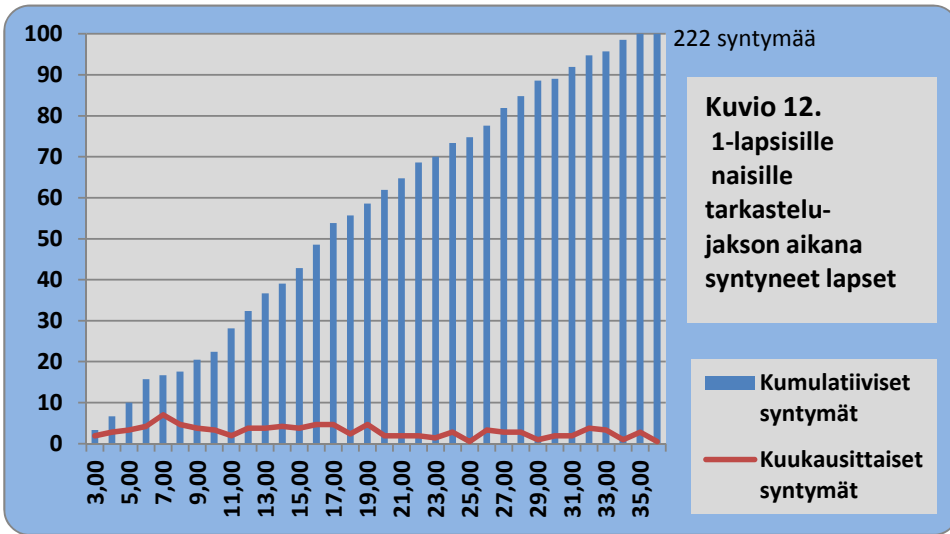
Vastaushetkellä lapsettomista naisista (N=505) noin 24 % oli saanut tarkastelun aikana lapsia eli lapsia oli syntynyt yhteensä 123. Naisista, jotka olivat jo yhden lapsen vanhempia (N=555) noin 40 % oli saanut toisen lapsen. Tälle ryhmälle syntyi 222 lasta.

‘Kumulatiiviset syntymät’ tarkoittaa tässä kertyneitä syntymiä kaikista syntymistä tiettyyn ajankohtaan mennessä.

Kyselyyn vuonna 2008 vastanneista lapsettomista miehistä (N=404) noin 20 prosenttia oli saanut lapsia aikana maaliskuu 2008 – tammikuu 2011. Heille syntyi yhteensä 85 lasta. Miehistä, jotka olivat jo yhden lapsen vanhempia (N=488) noin 47 prosenttia oli saanut toisen lapsen. Tälle ryhmälle syntyi siis 230 lasta.

Monet vastaajat olivat epävarmoja lastenhankinnastaan

Kyselyhetkellä (vuonna 2008) lastenhankintasuunnitelmat ja aikeet olivat seuraavanlaisia: Lapsettomista miehistä noin 4 %:lla oli puoliso raskaana, 9 % yritti tai aikoi yrittää raskautta, 38 % aikoi hankkia lapsia jossain vaiheessa, 22 % ei osannut sanoa hankkiiko lapsia, ja 27 prosenttia ei aikonut hankkia ollenkaan lapsia.

Lapsettomista naisista noin 3 % oli raskaana, 15 % yritti tai aikoi yrittää raskautta, 36 % aikoi hankkia lapsia jossain vaiheessa, 21 % ei osannut sanoa hankkiiko lapsia, ja 25 % ei aikonut hankkia ollenkaan lapsia.

Niistä miehistä, joilla oli yksi lapsi, noin 11 %:lla oli raskaana oleva puoliso, 10 % yritti tai aikoi yrittää raskautta, 39 % aikoi hankkia lapsia jossain vaiheessa, 19 % ei osannut sanoa hankkiiko lisää lapsia, ja 22 prosenttia ei aikonut hankkia lisää lapsia.

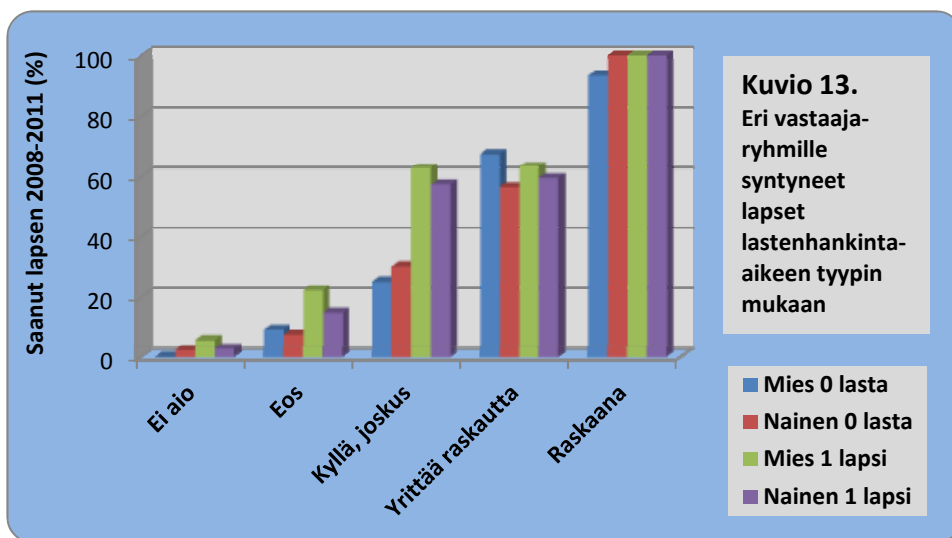
Yksilapsisista naisista noin 7 % oli raskaana, 15 % yritti tai aikoi yrittää raskautta, 36 prosenttia aikoi hankkia lapsia jossain vaiheessa, 17 prosenttia ei osannut sanoa hankkiiko lisää lapsia, ja 25 prosenttia ei aikonut hankkia lisää lapsia.

Huomattavaa on, että kyselyhetkellä lapsettomista vastaajista miltei puolet epäroi lastenhankintaansa tai ei aikonut hankkia lapsia. Kuitenkin näistä vastaajista valtaosa ilmoitti ihanteelliseksi lapsiluvukseen jonkin

muun kuin 0. Tämän voi tulkita niin, että useat toivoivat saavansa lapsia, mutta läheskään kaikki eivät olleet vielä tehneet varmempaa päätöstä lastenhankinnasta. Moni oli myös jo luopunut ajatuksesta saavuttaa ihan-teellinen lapsilukunsa; näin oli erityisesti yli 30-vuotiaiden ryhmässä. Sen sijaan yhden lapsen vanhemmista selvä enemmistö oli jo kyselyhetkellä pannut lapsen alulle tai suunnitellut toista lasta.

Lastenhankinta-aie selittää syntymiä

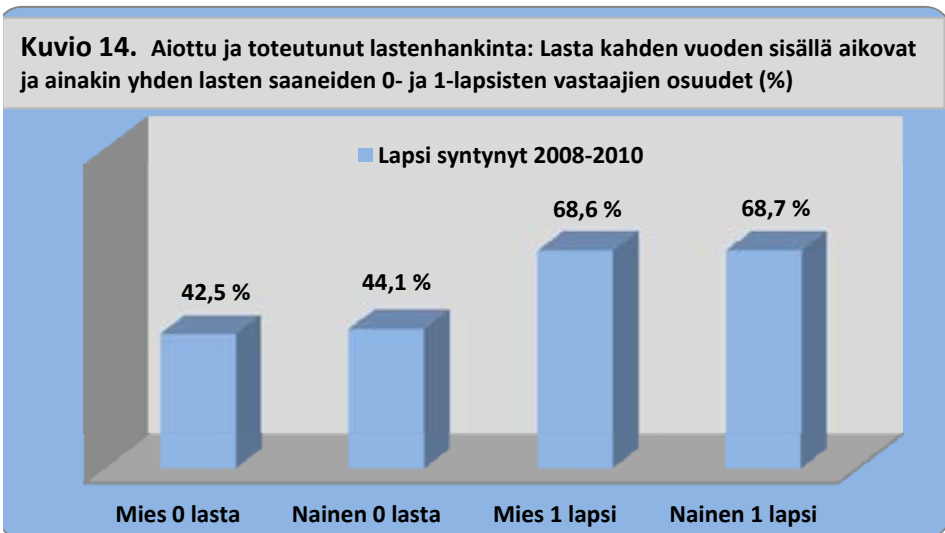
Aiemmassa luvussa pohdittiin aikeen merkitystä toteutuneen lastenhankinnan kannalta. Myös tässä aineistossa aikeella näyttää olevan hyvin vahva merkitys syntymien selittäjänä. Vain harvat niistä, jotka eivät aikoneet hankkia lapsia, saivat lapsia (kuvio 13). Ilahduttavasti miltei kaikki, jotka olivat ilmoittaneet olevansa itse raskaana tai puolison olevan raskaana saivat tarkastelujakson aikana lapsia. Ainoastaan lapsettomilta miehiltä ”puuttui” muutama lapsi. Lieneekö tähän syynä se, että he eivät ole tunnustaneet isyyttä, ovat eronneet tai muuttaneet ulkomaille.

Mielenkiintoisinta on ryhmien ”kyllä, joskus” ja ”yrittää raskautta” välinen tarkastelu. Lapsettomilla vastaajilla on näissä vastausvaihtoehdoissa selvä ero. Heillä, jotka sanoivat yrittävänsä raskautta, myös on toteutuneita syntymiä enemmän. Kuitenkin yhden lapsen vanhemmat ovat saaneet näissä vastausvaihtoehdoissa yhtä paljon lapsia. Tämä saattaa mer-

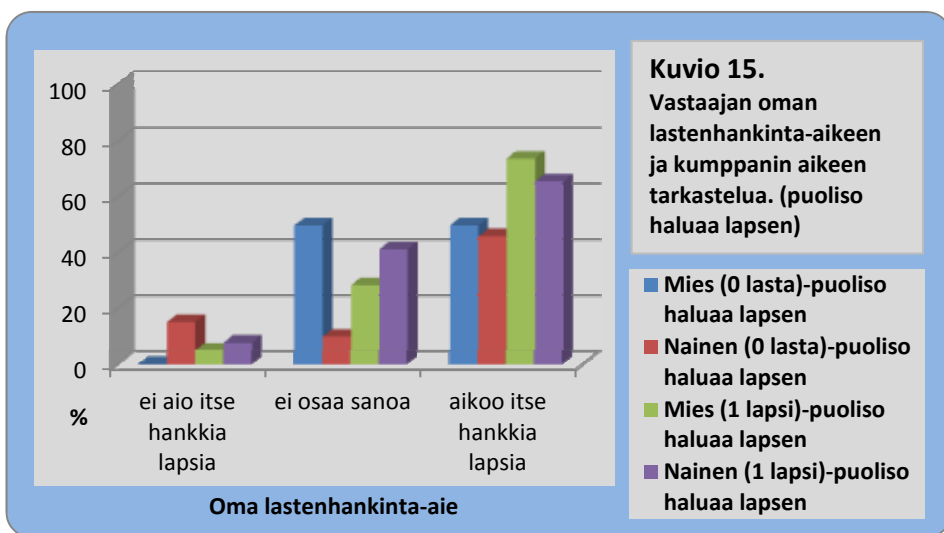
kitä sitä, ettei lomakkeessa ilmaistu aie raskauteen merkitse lopullista päätöksentekoa lastenhankinnasta. Myös hedelmöittymisvaikeuksilla voi olla osansa, mutta ne eivät luultavasti selitä kuin pienen osan siitä, ettei lasta ole lopulta hankittu (lisää raskaaksitulovaikeuksista ks. luku 4). Vain harva niistä, jotka olivat epävarmoja lastenhankinnastaan, oli saanut lapsia tarkastelujakson aikana.

Vaikka erityyppiset lastenhankinta-aiheet ja suunnitelmat selittävätkin varsin hyvin toteutuneita syntyymiä, on hyvä ottaa huomioon myös se, millä aikataululla aie aiotaan toteuttaa. Kahden vuoden sisällä oli lastenhankintaa ajatelleista lapsettomista naisista 44 prosenttia ja miehistä 43 prosenttia toteuttanut aikeensa (kuvio 14). Siten vähemmistö lapsettomista suomalaisista, jotka suunnittelivat lasta kahden vuoden sisällä, oli onnistunut aikeessaan. Kahden vuoden aikana lastenhankintaa ajatelleista yhden lapsen vanhemmista oli naisista 69 % ja miehistä 69 % toteuttanut aikeensa. Lastenhankinta-aie näyttääkin tämän ja edellisen tarkastelun perusteella ennustavan tulevaa todellista lastenhankintaa paremmin niillä henkilöillä, joilla jo on lapsia.

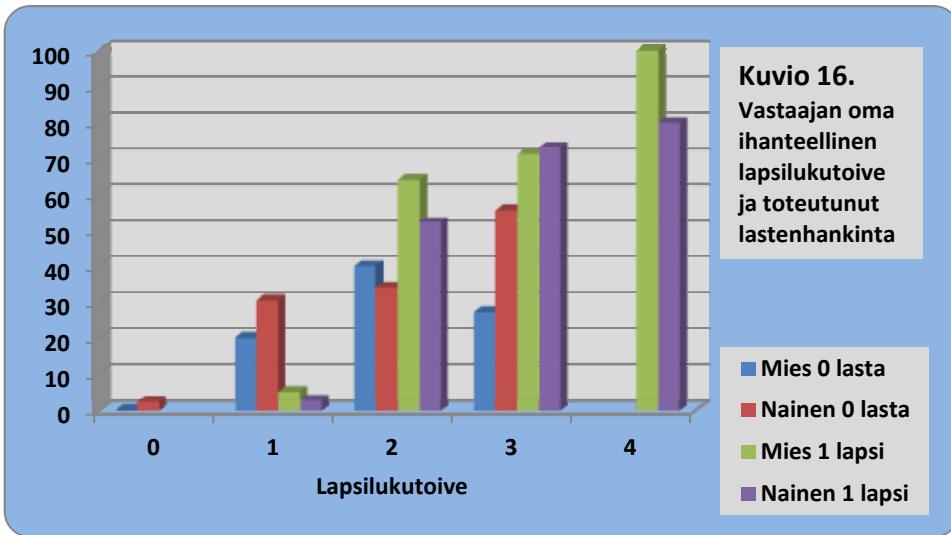

On myös hyvä ottaa huomioon, että päätöksenteko lastenhankinnasta ei tapahdu yksin vaan ainakin useimmiten kumppanin kanssa. Jos kumpikaan parisuhteen osapuoli ei halua lapsia, on todennäköisyys saada lapsia hyvin pieni. Jos lapseton mies on vakaasti sitä mieltä, ettei aio hankkia lapsia ollenkaan, ei puoliso ole tässä aineistossa kyennyt kertaakaan kääntämään hänen päätään lastenhankintaan (kuvio 15.) Sen sijaan osa lapsettomista naisista on päättänyt hankkimaan lapsia, vaikka olisikin kyselyssä ilmoittanut,

ettei niitä hanki. Syynä voi olla se, että osa lapsettomista naisista on itse muuttanut aiettaan tai sitten miehen halu hankkia lapsia on vaikuttanut lapsenhankintaan. Tilanne muuttuu miltei päinvastaiseksi eri sukupuolilla silloin, kun vastaaja ei ole varma, aikooko hän hankkia lapsia. Hieman vajaa 50 prosenttia niistä lapsettomista miehistä, jotka eivät olleet varmoja omasta lastenhankinnastaan, oli päättänyt lasta haluavan puolison vuoksi lastenhankintaan. Lapsettomilla naisilla vastaava luku oli noin 10 prosenttia. Yksilapsisilla vastaajilla kuva lastenhankinnasta on yksinkertaisempi. Mikäli molemmat parisuhteen osapuolet aikovat hankkia lapsia, on lastenhankinta heillä todennäköisempää kuin niillä, joista vain toinen haluaa tai on epävarma lastenhankinnasta.

Aiemmin tässä raportissa mainittiin, että ihmisten omalla ihanteellisella lapsiluvulla saattaa olla vaikutusta tuleviin syntymiin. Yleisin lapsilukutoive oli tässä aineistossa kaksi lasta. Vain 2 prosenttia niistä kyselyhetkellä lapsettomista naisista, jotka olivat ilmaisseet lapsilukutoiveekseen 0, oli saanut lapsia ja samoin ajattelevista miehistä ei yhtään (kuvio 16). Lisäksi harvat yhden lapsen vanhemmat, joiden lapsilukutoive oli 1, olivat saaneet lapsia. Ne lapsettomat miehet, jotka olivat asettaneet lapsilukutoiveekseen 2, olivat saaneet todennäköisimmin lapsia. Kaikilla muilla ryhmillä suurempi lapsilukutoive kasvatti lapsen syntymän todennäköisyyttä tarkastelujakson aikana. Lieneekö kyse lapsettomien miesten kohdalla siitä, että suurempi lapsilukutoive saattaa pelästyttää potentiaalisen lastenhankintakumppanin?

Miksi aie ei toteudu?

Mistä johtuu ettei toivottu lastenhankinta toteudu? Kyse voi olla joko ai-keiden muutoksesta tai jostain muusta.

Kärjistäen ihmisten lastenhankinta-aikeet voivat muuttua kahdella tavalla. Yksilö voi elämänsä aikana muuttaa näkemystä siitä, aikooko hän hankkia ollenkaan lapsia, tai hän voi muuttaa lapsilukuihannettaan ja sen toteuttamista suuntaan tai toiseen.

Henkilö, joka on nuoruudessaan ajatellut, ettei hän aio hankkia lapsia lainkaan, voi muuttaa ajatustaan esimerkiksi sopivan kumppanin löydyttyä tai ”biologisen kellon” vaikuttaessa hänen ajatuksiinsa. Lisäksi lapsilukuihanne voi muuttua vaikkapa siksi, että lapset, jotka on hankittu edellisen kumppanin kanssa, ovat jääneet hänelle ja lapsia halutaan lisää itselle.

Iacovou ja Tavares (2011) tutkivat tuoreessa julkaisussaan sitä, mikä saa ihmiset muuttamaan lastenhankinta-aikeitaan Isossa-Britanniassa. Heidän tuloksensa osoittivat sen, että omaa kyselyhetkellä ilmaistua lapsilukuihannetta muutetaan todellisessa käyttäytymisessä molempiin suuntiin. Eli jos ihminen on ilmaissut toivomakseen lapsiluvuksi yhden, voi hän päätyä hankkimaan elämänsä aikana enemmän lapsia tai valita jopa lapsettomuuden.

Nuoremmat ihmiset muuttavat lapsilukuihannettaan hyvin paljon useammin kuin vanhemmat, vaikka lapsen saaminen olisikin vanhemmille ihmisille vielä teoriassa mahdollista. Tämä tarkoittaa sitä, että yli 30-vuotiailla

on ehkä elämän tosiasioihin perustuva taipumus hankkia vähemmän lapsia kuin he olivat alun perin toivoneet. Iacovou ja Tavares (2011) kuitenkin painottivat, että ei ole mitään yhtä syytä siihen, miksi toivottua lapsilukua ei välttämättä toteuteta käytännössä.

Yleisimmät syyt siihen, että oma ihanteellinen lapsilukutoive jää toteuttamatta ovat useimmiten se, että kumppani haluaa vähemmän lapsia tai tulee ero. Toisaalta on hyvä muistaa myös, että hedelmättömyys tai raskaaksitulovaikkeudet vaikuttavat toiveiden toteuttamiseen. Oma ihanteellinen lapsiluku ylitetään yleisimmin siksi, että ensimmäisen lapsen jälkeen aletaankin haluta toista tai siksi, että on hankittu eron jälkeen uusi kumppani. Toisin kuin Iacovou ja Tavares (2011) olettivat, ei sillä, oliko vastaajalla kumppani vastaushetkellä vai ei, ollut juurikaan vaikutusta halutun lapsiluvun toteuttamiseen heidän tutkimuksessaan.

Eroja lapsen saaneiden ja lapsia saamattomien välillä

Seuraavaksi esitellään tekijöitä, jotka lastenhankinta-aikkeen lisäksi vaikuttavat lastenhankintaan. Lastenhankintaan vaikuttavat esimerkiksi sellaiset perustason tekijät kuin ikä, työsuhde tai asuinalue. Siksi apuna on hyvä käyttää logistista regressioanalyysiä, jonka avulla voidaan tarkastella todennäköisyyksiä lapsen saamiseen. Toisin sanoen tarkastellaan sitä, millaisissa eri tilanteissa lastenhankinta on todennäköisintä, kun eri tekijät on vakioitu. Tällöin nähdään, muuttuuko vai säilyykö alun perin havaittu kahden muuttujan välinen yhteys. Esimerkiksi jos huomataan, että asuinpaikalla on yhteys syntymän todennäköisyyteen, on hyvä varmistaa johtuuko tämä yhteys esimerkiksi erilaisesta asuinpaikan ikärakenteesta muihin asuinpaikkoihin verrattuna.

Taulukoimalla lapsen saaneet ja ne, jotka eivät saaneet lapsia saadaan monia yksinkertaisia selityksiä näiden ryhmien välisille eroille (taulukot 3 ja 4). Lapsen saaneiden ikä on huomattavasti matalampi kaikissa ryhmissä kuin niiden, jotka eivät saaneet lapsia. Lisäksi kumppanittomuus on suuri syy siihen, etteivät vastaajat ole saaneet lapsia. Lisäksi lapsettomilla miehillä vakituisen työpaikan puute, opiskelu tai työttömyys, yksilapsisilla miehillä työttömyys ja lapsettomilla naisilla opiskelu tai työttömyys selittää ryhmien välisiä eroja.

Parisuhdetyypillä (avioliitto, avoliitto jne.) on vahva vaikutus lastensaamiseen. Pariskunnilla, jotka asuvat saman katon alla, on oletettavasti

paremmat mahdollisuudet saada lapsia, kuin niillä pariskunnilla, jotka asuvat erillään tai niillä henkilöillä, joilla ei ole kumppania.

Usein väitetään, että määrä-aikainen työsuhde uhkaa perheellistymistä, tai että naiset hankkiutuvat raskaaksi heti, kun he saavat jostain vakituisen työpaikan. Kuitenkin naiset saivat lapsia todennäköisimmin ollessaan määräaikaisessa työsuhhteessa, ei vakituisessa. Syynä voi olla määräaikaisten suhde yleisyys Suomessa, tms.

Taulukko 3. Lapsen saaneiden ikä, siviilisääty ja työsuhde verrattuna muihin, 2008 lapsettomat vastaajat, %.

	Syntyi		Ei syntynyt	
	Mies 0 lasta	Nainen 0 lasta	Mies 0 lasta	Nainen 0 lasta
Ikä				
Keskiarvo	31,8	30,3	34,8*	34,3*
Keskihajonta	4,4	4	6,1	6,2
Siviilisääty				
Ei puolisoa	9,4	5,7	48*	36,7*
Avoliitto	34,1	32,5	13,1	18,1
Rekisteröity parisuhde	0	0	0,9	0,3
Avoliitto	44,7	55,3	24	33,1
Avoliitto SP	0	0	1,5	1,6
Seurustellut	11,8	6,5	11,9	10
Seurustellut SP	0	0	0,6	0,3
Työsuhde				
Vakituinen	79,5	63,9	67,7*	63,9
Määräaikainen	12	30,3	13,2	21,7
Opiskelija tai työtön	8,4	5,9	19*	14,4*

* = tilastollisesti merkitsevä ero vertailuryhmään, SP = samaa sukupuolta olevan kanssa

Taulukko 4. Lapsen saaneiden ikä, siviilisääty ja työsuhde verrattuna muihin, 2008 1-lapsiset vastaajat, %.

	Syntyi		Ei syntynyt	
	Mies 1 lasta	Nainen 1 lasta	Mies 1 lasta	Nainen 1 lasta
Ikä				
Keskiarvo	32,4	30,9	37,4*	36,4*
Keskihajonta	3,9	3,4	3,9	5,7
Siviilisääty				
Ei puolisoa	0,4	1,8	10,9*	18,3*
Avoliitto	70,4	66,2	56,2	47,1
Rekisteröity parisuhde	0	0,9	0	0,6
Avoliitto	29,1	30,2	28,7	27,3
Avoliitto SP	0	0	0	0,3
Seurustellut	0	0,9	4,3	6,3
Seurustellut SP	0	0	0	0,9
Työsuhde				
Vakituinen	87,7	65,4	82,5	71,3
Määräaikainen	8,8	20,1	6,9	15,6
Perhevapaalla/ opiskelija/työtön	3,5	14,5	10,6*	13,1

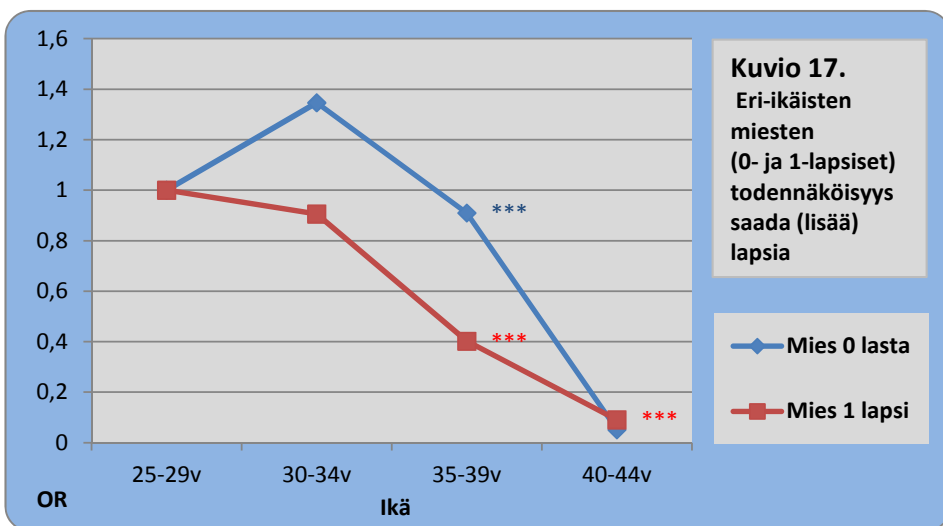
* = tilastollisesti merkitsevä ero vertailuryhmään, SP = samaa sukupuolta olevan kanssa

Ikä

Ihmisten hedelmällisyydellä on biologisia rajoituksia. Mitä vanhemmaksi ihminen (erityisesti nainen) tulee, sitä heikommaksi tulevat hänen mahdollisuutensa hankkia lapsia. Tarkastelusta selviää, että 30–34-vuotiaat miehet ja 25–29-vuotiaat naiset saavat lapsia todennäköisimmin. Kun parisuhdetyyppi (avio-, avo-, ei suhdetta) vakioidaan, käy ilmi, että miehistä tarkastelussa olevat nuorimmat ikäryhmät (25–29 v., 30–34 v.) saavat lapsia miltei samassa suhteessa keskenään. 30–34-vuotiaiden miesten kohonnut todennäköisyys saada lapsia siis selittyy sillä, että he ovat avioituneet tai parisuhhteessa, ei niinkään varsinaisella iällä. Naisilla parisuhdetyypin vakiointi korostaa sitä, että iällä on lastenhankinnan todennäköisyyttä vähentävää vaikutusta.

Miehillä todennäköisyys saada ensimmäinen lapsi vähenee jonkin verran 35 ikävuoden jälkeen, ja 40 vuoden tienoilla etsikkoaika ensimmäisen lapsen hankintaan alkaa olla ohitse, vaikka biologisesti se olisikin mahdollista (kuviot 17). Toisen lapsen kohdalla tilanne on samanlainen. Mitä aikaisemmin toinen lapsi hankitaan, sitä paremmat mahdollisuudet on päätyä hankkimaan kaksi lasta tai enemmän. Naisilla tilanne on samankaltainen. Kuitenkin heidän

todennäköisyytensä saada lapsia vähenee kolmenkymmenen ikävuoden jälkeen jyrkemmin kuin miehillä.

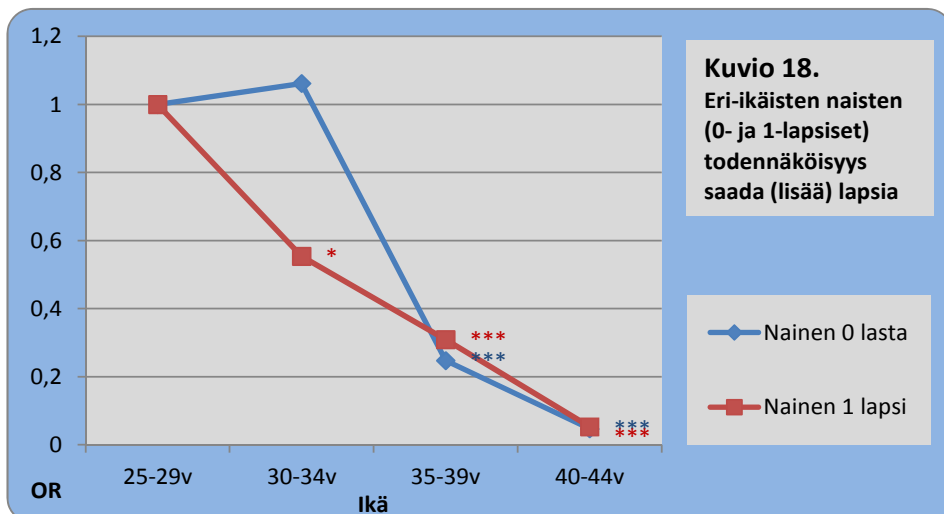
Logistinen regressio, referenssiluokka 25–29-vuotiaat

Vakioidut tekijät: parisuhdetyyppi; lapsen ikä (1-lapsiset)

Lukuohje: Mitä ylempänä viiva on luokan kohdalla muihin luokkiin verrattuna, sitä todennäköisemmin luokkaan

kuuluvat vastaajat ovat saaneet lapsia

OR = odds ratio eli vetosuhde

Logistinen regressio, referenssiluokka 25–29-vuotiaat

Vakioidut tekijät: parisuhdetyyppi, lapsen ikä (1-lapsiset)

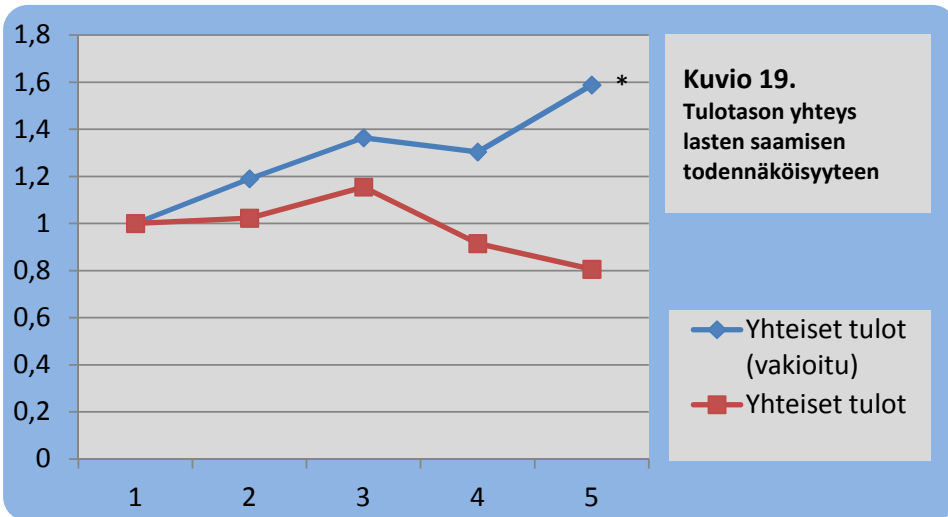
Lukuohje: Mitä ylempänä viiva on luokan kohdalla muihin luokkiin verrattuna, sitä todennäköisemmin luokkaan kuuluvat vastaajat ovat saaneet lapsia

OR = odds ratio eli vetosuhde

Tulotaso

Oman tulotason vaikutuksesta lastenhankintaan on olemassa monenlaista tutkimusta. Toisissa tutkimuksissa todetaan, että tulotasolla on vaikutusta ja toisissa, ettei sillä ole. Tuloilla on usein vaikutusta lastenhankinnan ajoittamiseen sekä lapsilukuun. Yhteydet sosiaaliluokan ja lastensaamisen välillä kuitenkin vaihtelevat ajasta ja paikasta riippuen.

Tarkastelun tulotason vaikutuksesta lastenhankintaan tekee vaikeaksi se, että on vaikea määritellä, mitä tuloja ihminen katsoo lastenhankintapäätöstä tehdessään. Merkitsevätkö silloin eniten omat, puolison vai yhteiset tulot? Lisäksi ihmiset etenevät elämässään eri tahdissa, ja esimerkiksi naisten perhevapaat (pienemmät tulot) sotkevat tarkastelua. Yleensä ihmisten tulot kasvavat työssäolovuosien kasvaessa. Silloin voidaan olettaa, että todennäköisyys saada lapsia kasvaa tiettyyn pisteeseen asti ja ihmisen iän karttuessa ts. työssäolovuosien lisääntyessä tarpeeksi, todennäköisyys saada lapsia vähenee. (kuvio 19 vakioimaton viiva). Kuitenkin, jos ikä vakioidaan, voidaan havaita (kuvio 19 vakioitu viiva), että korkeammat tulot lisäävät todennäköisyyttä lasten saamiseen. Tulos on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä ainoastaan korkeimman tuloluokan kohdalla, mutta trendi on nouseva.

Logistinen regressio, referenssiluokka 1-luokka eli pienituloisimmat.
Vakioidut tekijät: Ikä, parisuhdetyyppi, lapsiluku.

Asuinpaikan tyyppi

Asuinpaikan tyypillä voidaan olettaa olevan vaikutusta siihen, kuinka helppo on löytää itselle sopiva kumppani lastenhankintaa ajatellen. Viime aikoina on myös keskusteltu esimerkiksi siitä, että Helsingissä asuvista naisista suuri osa jää kokonaan lapsettomiksi (Tilastokeskus 2011). Myös tämän tutkimuksen yhteydessä tehty analyysi paljastaa asuinpaikan merkityksen. Pienissä kunnissa tai haja-asutusalueella asuvat miehet saavat pienemmällä todennäköisyydellä lapsia kuin suurimmilla paikkakunnilla asuvat miehet. Pääkaupunkiseudulla asuvat naiset saavat pienemmällä todennäköisyydellä lapsia kuin useimmissa muissa kuntatyypeissä asuvat naiset, mutta tässä ero selittyy koulutuksella ja parisuhdetyypillä. Eli lastenhankinta lykkääntyy opiskelujen tai uran käynnistämisen takia ja siksi, ettei ole vielä löytynyt sitä itselle oikeaa kumppania.

Oma kokemus terveydentilasta

Ihmiset tekevät monia päätöksiä perustuen siihen, millaiseksi he kokevat oman terveydentilansa. Esimerkiksi liikuntaa ei harrasteta huonon terveydentilan vuoksi, vaikka se juuri olisi avain terveydentilan paranemiseen. Sillä, millaiseksi ihmiset kokevat oman terveydentilansa, on yhteys myös lapsen saamiseen. Melko huonoksi terveydentilansa kokevat saavat pienemmällä todennäköisyydellä lapsia kuin terveydentilansa hyväksi kokevat. Toisaalta miehet, jotka ovat kokeneet terveydentilansa keskitasoiseksi, ovat saaneet miltei samalla todennäköisyydellä lapsia kuin terveydentilansa hyväksi kokeneet.

Painoindeksi

Myös painoindeksillä on vaikutusta lapsen saamisen todennäköisyyteen, ja lapsettomuudesta kärsiviä kehoitetaan lisäämään terveellisiä elämäntapoja ja pudottamaan painoaan. Toisaalta alipainokaan ei ole hyvä edellytys lapsen saamiselle. Normaalipainoiset sekä painoindeksin mukaan lievästi ylipainoiset miehet saavat suuremmalla todennäköisyydellä lapsia kuin lihavammat. Aineistossa ei ollut analyysiä varten riittävästi alipainoisia miehiä. Myös normaalipainoiset sekä lievästi ylipainoiset naiset saavat suuremmalla todennäköisyydellä lapsia kuin lihavammat tai alipainoiset.

Tupakointi

Tupakoinnin hedelmällisyyttä heikentävästä vaikutuksesta varoitellaan aina. Satunnaisesti tai päivittäin tupakoivilla miehillä on pienemmät mahdollisuudet saada lapsia kuin ei koskaan polttaneilla tai lopettaneilla.

Päivittäin tupakoivilla naisilla on pienemmät mahdollisuudet saada lapsia kuin muita tupakointitapoja omaavilla. Vakioimaton malli näyttää naisilla suuren eron myös satunnaisesti polttavien kohdalla verrattuna lopettaneisiin tai ei-polttaviin, mutta ero selittyy erilaisella elämänvaiheella, kuten iällä ja yksin elämisellä. Nuorena tupakointia saatetaan harrastaa enemmän erilaisten tilaisuuksien yhteydessä.

Kaiken kaikkiaan lastenhankinta-aikeilla oli huomattava merkitys tuleviin syntymiin. Ne, jotka eivät lapsia aikoneet hankkia, eivät niitä saaneet. Toisaalta he, jotka aikoiivat hankkia lapsia lähimpien kahden vuoden aikana, myös toteuttivat aikeensa suurella todennäköisyydellä. Myös muut asiat kuten toivottu lapsiluku, siviilisääty sekä työssäolo selittivät syntymiä vastaajilla varsin hyvin.

PARISUHTEN LAATU JA LASTENHANKINTA

3

Tässä luvussa selvitetään sitä, miten parisuhteen laatu on yhteydessä ihmisten lastenhankintaan. Parisuhteen laadun tarkastelu on mielenkiintoista, koska ei ole olemassa mitään yhteistä käsitystä siitä, miten asia voi lastenhankintaan vaikuttaa.

Vaikuttaako parisuhteen koettu laatu lastenhankintaan?

Pilaako lapsen saaminen parisuhteen? Kyllä pilaa, jos aihetta tarkastellaan yleistä parisuhdetyytyväisyyttä kuvaavalla mittarilla. Monimutkaiseksi aiheen tekee se, että lapsen synnyttyä parisuhteeseen on tullut uusi osa. Monimutkaisuutta lisää se, että myös aika saattaa huonontaa parisuhdetta. Siksi on vaikea tietää, mikä lopulta vaikuttaa parisuhteen heikkenemiseen.

Aiemmasta tämän tutkimusraportin analyysistä ja kirjallisuudesta tiedämme, että ikä, lapsiluku, parisuhdetyyppi ja lastenhankinta-aiheet näyttelevät suurta osaa toteutuneessa lastenhankinnassa (katso Speder & Kapitany 2009). Näiden tekijöiden lisäksi työsuhte (Berninger & al. 2011), tulot (Andersson 2000), koulutus (Miettinen et. al 2011) ja uskonnollisuus (Frejka & Westoff 2008; Terämä 2010) voivat vaikuttaa lastenhankintaan. Näitä sosio-ekonomisia ja demografisia tekijöitä on tutkittu paljon.

Vaikka parisuhteen laadulla on huomattava merkitys ihmisten elämässä, on sen vaikutusta lastenhankintapäätösten tekemiseen tutkittu eri koulukunnissa huomattavan vähän. Onkin tärkeää tehdä aiheesta lisää empiiristä tutkimusta, jotta voimme joko varmistaa tai kyseenalaistaa kahden hollantilaistutkimuksen tulokset (katso Rijken & Liebroer 2009 ja Rijken & Thomson 2010). Melkein kaikki muut parisuhdetta ja syntyvyyttä koskevat tutkimukset käsittelevät parisuhteen vakauden, toisin sanoen eroherkkyyden vaikutusta lasten syntymiin (katso Koo & Janowitz 1983; Myers 1997; Thomson ja Heinz 2005).

Parisuhteen laatua ei ole helppo käsitteellistää, koska parisuhde on varsin moniulotteinen. Termi parisuhteen laatu sisältää erilaisia elementtejä, kuten vakaus, parisuhdetyytyväisyys, onnellisuus ja toisaalta sellaisia toimintaan liittyviä asioita kuten riitely ja kinastelu (Johnson & al. 1986; Glenn 1990).

Kuinka sitten voimme mitata parisuhteen laatua? Spanierin ja Lewisin (1980) mukaan parisuhteen laatu tarkoittaa ”ihmisen henkilökohtaista arviointia omasta parisuhteestaan monilla eri osa-alueilla”. Tällainen löyhä määritelmä ei ainakaan helpota tutkijaa, joka yrittää löytää parisuhteen laadun syvintä olemusta. Eri tutkimuksissa käytettävät parisuhteen laatua mittaavat mittarit vaihtelevat aina 64 asiaa kattavasta asteikosta (Hasselbrauck 1997) vain yhtä asiaa – kuten ”Oletko tyytyväinen parisuhteesi laatuun?” – mittaaviin.

Shumm (1990) toi esiin myös sen, että pelkästään *parisuhdetyytyväisyyttä* on mitattu kirjallisuudessa yli 50 eri tavalla. Hasselbrauck & Fehr (2002) tekivät monipuolisia analyyskejä eri aineistoilla löytääkseen eri asteikolle yhteisiä osatekijöitä. He saivat selville, että parisuhteen laatua voidaan ennustaa hyvin neljällä perustekijällä. Näitä ovat: läheisyys; yhteisymmärrys, itsenäisyys ja seksuaalisuus.

Useimmissa parisuhteen laadun mittaamisyrityksissä täytyy tehdä kompromisseja. Ne johtuvat hyvin pitkälti käytetyistä aineistoista, jotka ovat monilta osin puutteellisia. Rijken & Thomson (2010) rakensivat 13-osaisen mittarin. Ongelmana oli se, että erilaiseen käyttöön suunnitellussa tutkimuksessa ei ollut mitattu sellaisia parisuhteen laadulle tärkeitä elementtejä kuten intiimiyttä tai seksuaalisuutta. Aiemmin tässä osiossa osoitettiin, että nämä ovat tärkeitä parisuhteen laadun mittaamisessa. Yritystä pyrkiä rakentamaan yksi mittari ei voida kuitenkaan pitää huonona valintana. Se voi nimenomaan olla tärkeää monimutkaisen ilmiön vangitsemista ajatellen. Tärkeintä on, että mittari on validi ja ennustaa hyvin asioita ja niissä tapahtuvia muutoksia, kuten parisuhteen vakautta, parisuhdetyytyväisyyttä ja riitelyn esiintymistiheyttä.

Heikon parisuhdetyytyväisyyden, epävakaan liiton ja tiheän riitelyn voidaan olettaa vähentävän parisuhteen laatua. ”Luodinkestävän” mittarin rakentaminen voi kuitenkin osoittautua mahdottomaksi, koska ihmiset käsittelevät asioita ja suhtautuvat erilaisiin vaikutteisiin eri tavalla. Jotkut voivat suunnitella lopettavansa tai lopettaa parisuhteen vaikkapa siitä syystä, että kotitöitä ei ole jaettu tasaisesti parisuhteen osapuolten kesken. Jotkut taas voivat riidellä aiheesta rakentavasti ja näin parantaa oman parisuhteensa laatua.

Selvitän seuraavaksi, kuinka kysymykseen vastaamishetkellä ilmoitettu parisuhteen laatu ennustaa todellista lastenhankintakäyttäytymistä seuraavien 3 vuoden aikana. Vastaajina ovat edelleen Ihmissuhteet ja

hyvinvointi-kyselyn 25–44-vuotiaat suomalaiset miehet ja naiset, joilla ei ole ennestään lapsia tai joilla on vain yksi lapsi. Parisuhteen laadun eri osatekijät liitetään analyysiin ja rakennetaan parisuhteen laatua kuvaava mittari. Analyysissä ovat mukana kyselyhetkellä avoliitossa tai avioliitossa olevat vastaajat, jolloin vastaajien määrä on 1 402. Avio- tai avoliitossa eläneet henkilöt, jotka olivat kuolleet (2) tai muuttaneet ulkomaille (11) poistettiin analyysistä.

Lisäksi raskaana olevat tai ne, joilla on raskaana oleva kumppani, poistettiin tästä analyysistä, koska raskaus saattaa jo itsessään muuttaa kokemusta parisuhteen laadusta. Avoliitossa elävien ihmisten ottaminen mukaan analyysiin on tärkeää, sillä niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa niissä syntyviä lapsia on kasvavassa määrin.

Muuttujat

Lapsen syntymä

Selitettävänä muuttujana on se, syntyikö henkilölle lapsia (0 = ei, 1 = kyllä) aikavälillä 2008–2011.

Parisuhdetyytyväisyys ja riitely

Vastaukset kysymyksiin, jotka koskevat parisuhdetyytyväisyyttä nähdään eräänlaisina parisuhteen laadun rakennusaineina. Kyselyssä parisuhdetyytyväisyyttä mitattiin viisiportaisella asteikolla (täysin eri mieltä → täysin samaa mieltä).

Väittämiä oli yhteensä 12kpl:

1. "Olen tyytyväinen siihen, miten kodin tehtävät ja velvollisuudet on välillämme jaettu",
2. "olen tyytyväinen siihen, miten ilmaisemme asioita ja tunteitamme toisillemme",
3. "olen tyytyväinen fyysisen läheisyyden määrään parisuhteessani",
4. "välillämme vallitsee henkinen yhteenkuuluvuus",
5. "olen tyytyväinen siihen tapaan, jolla käsittelemme ristiriitoja parisuhteessamme",
6. "kumppanini tukee minua täysin elämässäni",
7. "olen tyytyväinen seksiin parisuhteessani",
8. "olen tyytyväinen siihen, miten vietämme aikaa yhdessä",
9. "olen tyytyväinen siihen tapaan, miten päätämme rahaa ja taloutta koskevista asioista",

10. "minusta tuntuu, että puolisoni ei arvosta minua (käännetty)",
11. "minusta tuntuu, että emme rakasta toisiamme (käännetty)",
12. "olemme yhdessä vain lasten vuoksi (käännetty)".

Muuttujan kääntäminen tarkoittaa sitä, että kysymysasteikko on muutettu päinvastaiseksi, koska eräät kysymykset esitettiin negatiivisina väittiminä.

Näille väittämille tehtiin faktorianalyysi suurimman todennäköisyyden menetelmällä (maximum likelihood). Koska puuttuvien vastausten määrä oli pieni, (0,5 % → 1,5 % kysymyksestä riippuen), puuttuvat arvot korvattiin keskiarvolla, jotta kaikki mahdolliset vastaajat voitaisiin pitää mukana analyysissä.

Parisuhteen laatu rakentui miehillä ja naisilla eri tavalla. Miehillä yleinen parisuhdetyytyväisyys ja tyytyväisyys seksielämään näyttäytyivät hieman erillisinä asioina, ja naisilla kaikki parisuhdetyytyväisyyden elementit näyttivät vaikuttavan ja liittyvän toisiinsa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettemme voisi mitata parisuhteen laatua vain yhdellä mittarilla; eri asiat vain painottuvat miehillä ja naisilla eri tavalla.

Niinpä analyysiä jatkettiin ja parisuhdetyytyväisyyttä kuvaaviin väittämiin pyrittiin yhdistämään myös riitelyä koskevat väittämät, jotta voitiin muodostaa parisuhteen laatua kuvaava mittari.

Ihmissuhteet ja hyvinvointi -kyselyssä oli parisuhdeasioiden lisäksi mukana 11 kysymystä, jotka koskivat riitelyn sisältöjä ja syitä parisuhteessa. Asteikko oli viisiportainen (ei lainkaan → hyvin usein). Kysymyksenasettelu oli seuraavanlainen: "Kaikissa parisuhteissa esiintyy toisinaan ristiriitoja. Kuinka usein viimeisen vuoden aikana sinun ja puolisoasi välillä on esiintynyt ristiriitoja seuraavista asioista: kotitöiden jakaminen, raha-asiat, vapaa-ajan käyttö, seksi, suhteet ystäviin, suhteet omiin vanhempiini/sukulaisiini, suhteet puolison vanhempiin/sukulaisiin, lasten kasvatusta, alkoholi, päihteet, oma ansiotyö tai opiskelu, puolison ansiotyö tai opiskelu, uskottomuus ja mustasukkaisuus?" Kaikki nämä muuttujat käännettiin ja puuttuvat arvot (määrä erittäin vähäinen) korvattiin keskiarvoilla.

Tein eri analyysikokeiluja. Tässä päädyin kuitenkin ratkaisuun, jossa suurimman todennäköisyyden menetelmällä muodostettiin yhteensä 24:stä parisuhdetyytyväisyyttä ja riitelyä koskevasta muuttujasta mittari, jonka tarkoituksena on mitata parisuhteen laatua. Mittarit tehtiin erikseen 0- ja 1-lapsisille, eli 1-lapsisten mittari sisältää myös väittämät, jotka koskevat lapsia. Mittarin luotettavuutta yhdeltä osaltaan kuvaava Cronbachin alfa oli 0.90 molemmissa tapauksessa. Se tarkoittaa sitä, että mittari on sangen

luotettava. Suluissa oleva alaviitteeksi (Cronbachin alfan arvon tulisi olla vähintään yli 0.70). Nämä 2 mittaria myös korreloivat hyvin voimakkaasti keskenään (0.98***), joten niiden voidaan luottaa mittaavan samaa asiaa. Rakennetut mittarit ovat normaalisti jakautuneita eli vastaajat ovat jakautuneet mittarille niin, että suurin osa heistä on lähellä keskiarvoa, ja mittarin ääripäitä kohti mentäessä kumpaankin suuntaan, vastaajien määrä vähenee. Toisin sanoen mittarin erottelukyky on hyvä.

Aiemmin mainittiin, että parisuhteen laatua mittaavan mittarin pitäisi ennustaa hyvin parisuhteen vakautta ja riitelyn. Rakennetun mittarin eli parisuhteen laatua mittaavan muuttujan luotettavuuden varmistamiseksi sen korrelaatioita eri asioiden kanssa tarkasteltiin (taulukko 5.). Lapsettomia vastaajia varten rakennettu ”parisuhteen laatu” –muuttuja korreloi hyvin parisuhteen vakautta (eroaie) mittaavan muuttujan sekä parisuhdetyytyväisyyttä mittaavan muuttujan kanssa. Vanhempien (1-lapsiset) tapauksessa tilanne on samanlainen. Parisuhteen laadun mittari ei kuitenkaan näytä pystyvän vangitsemaan parhaalla tavalla kokemuksia vanhemmuudesta, joten myöhemmin käytetään analyysissä vanhemmuutta mittaamaan erillistä muuttujaa.

Taulukko 5. Korrelaatiot parisuhteen laatu –mittarin ja eri parisuhdeasioiden välillä.

	0-lapsiset (N=492)	1-lapsiset (N=910)
Eroaie	-0.59***	-0.62***
Tyytyväinen parisuhteeseen	0.74***	0.76***
Tyytyväinen perhe-elämään		0.63***
Tyytyväinen vanhemmuuteen		0.29***

Kontrollimuuttujat ja muuttujamuunnokset

Seuraavassa vaiheessa lastenhankintaan yhteydessä olevat tekijät sisällytetään analyysiin, jotta riski mahdollisiin virheisiin ja virhepäätelmiin pienenee. On myös hyvä ottaa huomioon, että nämä eri tekijät vaikuttavat monimutkaisten prosessien kautta toisiinsa. Samat asiat, jotka vaikuttavat lasten syntymiin, voivat myös vaikuttaa lastenhankinta-aikeisiin ja parisuhteen laatuun. Lisäksi analyysiin sisällytetään nuoremman lapsen ikää kuvaava muuttuja (luokiteltu 0–2v., 3–6v., 7–17v.), koska aineistossa on paljon pienen lapsen vanhempia, ja heillä on usein taipumusta hankkia toinen lapsi heti ensimmäisen perään. Analyysiin sisällytetään myös kaksi muuttujaa, joilla testataan rajoittavatko ihmiset lapsenhankintaansa siksi, että he pelkäävät mahdollisen lapsen syntymän pilaavan heidän parisuhteensa.

Miesten ja naisten iät sekä iän neliöt sisällytettiin analyysiin. Iän neliötä tarvitaan siksi, että lapsen syntymien ja iän ei voida olettaa olevan tässä aineistossa lineaarinen vaan ennemminkin käyräviivainen, erityisesti naisilla. Toisin sanoen todennäköisyys saada lapsia kasvaa tiettyyn ikään asti, mutta biologiset eli ikääntymiseen liittyvät syyt myös vähentävät todennäköisyyttä saada lapsia. Koulutustaso muutettiin kolmiluokkaiseksi (matala/keskitasoinen/korkea) ja parisuhdetyyppi kaksiluokkaiseksi (avoliitto/avioliitto). Oman ja puolison lastenhankinta-aietta koskevissa muuttujissa oli suhteellisen runsaasti puuttuvia tietoja, joten ne koodattiin suhteellisen karkeasti kaksiluokkaiseksi. Vastaaja oli raportoinut oman puolisonsa lastenhankinta-aikeen, joten sen luotettavuutta ei voi pitää parhaana mahdollisena. Asia on kuitenkin hyvä ottaa huomioon, vaikka se lisääkin mittausvirhettä jonkin verran.

Analyysi toteutetaan erikseen 0- ja 1-lapsisille naisille ja miehille, koska lastenhankinnan tiedetään olevan erilaista näissä ryhmissä.

Parisuhteen laadun yhteyttä syntymiin tarkastellaan logistisen regressioanalyysin avulla. Analyysin tuloksena saadaan kolme erilaista mallia. *Ensimmäisessä mallissa* sosio-demografiset muuttujat kontrolloidaan. *Toisessa mallissa* sosiodemografiset sekä parisuhteeseen liittyvät muuttujat kontrolloidaan. *Kolmannessa mallissa* kaikkia aiemmin mainittuja kontrollimuuttujia yritetään sovittaa samaan malliin.

Aiemmin tässä osiossa pohdittiin eri tapoja, joilla parisuhteen laatu voisi vaikuttaa lasten syntymiin. Siksi testataan, onko parisuhteen laadulla suora- vai käyräviivaisia yhteyksiä lasten syntymiin lisäämällä parisuhteen laatua mittaavan mittarin neliö malliin. Suoraviivainen yhteys tarkoittaisi sitä, että mitä parempi parisuhde, sitä todennäköisemmin lapsi syntyy. Interaktiot eli yhdysvaikutukset parisuhteen laadun ja lastenhankinta-aikeiden välillä testataan myös.

Lopuksi lasketaan mahdolliset käyräviivaiset vaikutukset 0- ja 1-lapsisille naisille ja miehillä. Tämän analyysin tulokset on esitetty kuviossa 20. Kontrollimuuttujat ovat samoja kuin regressiomallissa numero 2.

Tulososa

Aineistoa kuvailevat tulokset, jotka koskevat 0- ja 1-lapsisia miehiä ja naisia, löytyvät taulukosta 6. Noin 35 % lapsettomista naisista ja miehistä oli saanut lapsen tarkastelujakson aikana. Niistä miehistä, joilla jo oli yksi lapsi, sai tarkastelujakson aikana toisen lapsen 46 % ja vastaavassa tilanteessa olevista naisista 51 %. Parisuhdetyytyväisyys on rakennetuilla parisuhteen laatua kuvaavilla mittareilla suurempaa miehillä molemmissa pariteeteissa (0- ja 1-lapsiset) kuin naisilla. Naisten kohdalla parisuhteen laatua kuvaavan muuttujan vaihteluväli on kuitenkin suurempi. Tämä tarkoittaa sitä, että naisten koetulla parisuhteen laadulla on enemmän eroja kuin miehillä.

Taulukko 6.Parisuhteen laadun analyysissä käytetyt muuttujat.

Muuttuja	Mies,ei lapsia (N=189)	Nainen, ei lapsia (N=303)	Mies, 1 lapsi (N=448)	Nainen 1, lapsi (N=462)
Lapsi syntynyt 2008–2011 (%)	35	36	46	51
Parisuhteen laatu				
Keskiarvo	0.29	0,009	0,04	-0,04
Keskihajonta	0.86	0,92	0,88	1,04
Parisuhdetyyppi (%)				
Avoliitto	38	36	69	66
Avoliitto	62	64	42	34
Aikoo hankkia lapsia (%)				
Kyllä, joskus	58	59	58	58
Ei tai ei tiedä	33	35	42	42
Aikooko puoliso hankkia lapsia (%)				
Kyllä, joskus	78	75	75	74
Ei tai ei tiedä	22	25	25	26
Ikä (luokiteltu) (%)				
25–29 vuotta	37	46	26	33
30–34 vuotta	29	21	33	33
35–39 vuotta	20	18	23	18
40–44 vuotta	15	15	19	16
Koulutus (%)				
Korkea	25	35	29	31
Keskitasoinen	40	26	42	28
Matala	35	39	29	41
Kuukausitulot verojen jälkeen (mediaani, euroa)	1800	1530	2000	1400
Puolison kuukausitulot verojen jälkeen (mediaani)	1500	1900	1400	1900
Ensimmäisen lapsen ikä				
0–2 vuotta			63	64
3–6 vuotta			17	17
7–17 vuotta			20	19
Parisuhteen kesto vuosissa (keskiarvo)	5	6	7	7
Lapsen hankkiminen parantaa parisuhdetta (%)				
Täysin eri mieltä	7	9	9	8
Jokseenkin eri mieltä	13	17	17	21
Ei samaa eikä eri mieltä	44	43	43	38
Jokseenkin samaa mieltä	29	27	27	28
Täysin samaa mieltä	6	4	4	4
Lapsen hankkiminen vähentää epävarmuutta elämässä (%)				
Täysin eri mieltä	26	24	17	25
Jokseenkin eri mieltä	24	35	30	29
Ei samaa eikä eri mieltä	37	27	40	36
Jokseenkin samaa mieltä	12	11	12	9
Täysin samaa mieltä	1	3	1	1

¹ Kaikki luvut eivät osu tasan sataan prosenttiin pyöristysten johdosta

Parisuhteen vaikutus esikoisten syntymiin

Todennäköisyydet (odds ratio) ensimmäisen lapsen saamiselle on esitetty taulukossa 7.

Parisuhteen laatu vaikuttaa lapsettomien miesten lastenhankintaan

Lapsettomien miesten parisuhteen laadun yhteys lapsen saamiseen on tilastollisesti merkitsevä kaikissa kolmessa mallissa. Se tarkoittaa, että miesten kokemalla parisuhteen laadulla on yhteys toteutuneisiin syntymiin. Lisäksi, jos mies ajattelee, että lapsen syntymä parantaa hänen parisuhdettaan, hän saa lapsia todennäköisemmin kuin sellainen, joka ajattelee, että lapsella on negatiivisia vaikutuksia hänen parisuhteelleen. Miesten lastenhankinta-aikeen yhteys selitettävään muuttujaan (lapsi syntynyt vai ei) ei ole tilastollisesti merkitsevä mutta lähellä merkitsevyyttä. Se, aikooko lapseton mies saada lapsia vai ei, ennustaa jonkin verran tulevia todellisia lapsen syntymiä. Miehillä puolison halu saada lapsia vaikuttaa kuitenkin enemmän kuin oma halu saada lapsia. Laadultaan keskitasoisissa ja hyvissä parisuhteissa elävillä miehillä on suurempi todennäköisyys saada lapsia kuin laadultaan huonoissa parisuhteissa elävillä.

Parisuhteen laadun yhteys lapsettomien naisten lastenhankintaan on monimutkainen

Lapsettomien naisten parisuhteen laadun yhteys lapsen saamiseen ei ole tilastollisesti merkitsevä yhdessäkään mallissa. Ensitutkimus tuloksesta voisi olla sellainen, että naiset hankkivat ensimmäisen lapsen riippumatta siitä, millainen heidän parisuhteensa laatu on. Aikomus hankkia lapsia näyttää kuitenkin vaikuttavan suuresti esikoisen hankinnassa. Alustava analyysi ei paljasta käyräviivaista yhteyttä naisten parisuhteen laadun ja syntymien välillä. Interaktion (aikoo hankkia lapsia * parisuhteen laatu) lisääminen malliin aiheuttaa muutoksia muuttujien arvoissa. Interaktio on tilastollisesti merkitsevä ja se viittaa siihen, että lapsettomilla naisilla parempi parisuhteen laatu vaikuttaa lastenhankinta-aikeen kautta lasten syntymiin. Samalla interaktiotermin lisääminen muuttaa parisuhteen laadun tilastollisesti merkitseväksi. Joillain naisilla korkeampi parisuhteen laatu näyttää lisäävän ensimmäisen lapsen syntymän todennäköisyyttä ja joillain se taas näyttää sitä vähentävän.

Kumpakaan sukupuolta koskevat tulokset antavat viitteitä siitä, että jos henkilö (erityisesti mies) uskoo lapsen saamisen parantavan parisuhdetta, se lisää lapsen syntymän todennäköisyyttä. Lisäksi, jos ihmiset ajattelevat,

että lapsi vähentää epävarmuutta elämässä, kohoaa todennäköisyys lasten syntymiin.

Taulukko 7. Todennäköisyydet (odds ratio) saada esikoinen. Logistinen regressio.

		Malli I		Malli II		Malli III	
		Mies	Nainen	Mies	Nainen	Mies	Nainen
Parisuhteen laatu		2.88*	1.39	2.35*	1.12	3.09*	1.25
Parisuhteen laatu **2		0.60	1.12	0.70	1.01	0.68	1.09
Ikä		2.20	3.76*	1.78	2.15	1.42	2.29
Ikä **2		0.99	0.98*	0.99	0.99	0.99	0.99
Koulutus	Korkea	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
	Keskitasoinen	0.55	1.54	0.89	1.24	0.82	1.15
	Matala	1.15	1.41	1.84	1.08	2.00	1.08
Kuukausitulot verojen jälkeen	Omat tulot	1.09	1.12	1.15	1.08	1.17	1.07
	Puolison tulot	1.17	1.41*	1.51+	1.29	1.66+	1.31
Parisuhdetyyppi	Avoliitto			1.00	1.00	1.00	1.00
	Avoliitto			0.51	1.55	0.49	1.59
Lastenhankinta-aie	Ei tiedä, ei halua			1.00	1.00	1.00	1.00
	Haluaa lapsen			3.57	7.37**	4.44	6.76**
Puolison lastenhankinta-aie	Ei tiedä, ei halua			1.00	1.00	1.00	1.00
	Haluaa lapsen			5.89*	1.46	5.67*	1.34
Parisuhteen kesto				0.93	0.99	0.93	0.99
Tulevaisuus (asenne)							
Lapset parantavat parisuhdetta						6.13*	1.26
Lapset vähentävät epävarmuutta						1.50	1.36
Nagelkerke R		0.27	0.28	0.45	0.36	0.51	0.38

+ = p<=.10; * = p<=.05; ** = p<=.01; *** = p<=.001

Parisuhteen vaikutus toisen lapsen syntymään

Todennäköisyydet (OR) toisen lapsen saamiselle on esitetty taulukossa 8.

Parisuhteen laatu ei vaikuta miehillä toisen lapsen hankintaan

1-lapsisten miesten parisuhteen laadun yhteys toisen lapsen saamiseen ei ole tilastollisesti merkitsevä missään mallissa. Se tarkoittaa sitä, että parisuhteen laatu ei juurikaan vaikuta miehillä toisen lapsen syntymään. Aikomus hankkia lapsia on sen sijaan merkitsevä kaikissa malleissa. Se tarkoittaa ehkäpä sitä, että mies osallistuu enemmän päätöksentekoon toisesta lapsesta kuin ensimmäisestä. Korkeammat omat kuukausitulot lisäsivät todennäköisyyttä toisen lapsen saamiseen. Kuten aiemmin oletettiin, oli ensimmäisen lapsen iällä vaikutusta toisen lapsen syntymän todennäköisyyteen. Hiljattain syntyneen lapsen vanhemmalla oli suuri todennäköisyys saada toinen lapsi heti perään.

Parisuhteen laatu vaikuttaa naisilla toisen lapsen hankintaan

1-lapsisten naisten parisuhteen laadun yhteys toisen lapsen saamiseen on tilastollisesti merkitsevä kaikissa malleissa. Yhteys näyttää olevan lineaarinen: Mitä paremmaksi yksilapsiset naiset olivat parisuhteensa laadun kokeneet, sitä suurempi todennäköisyys oli toisen lapsen syntymälle. Naisten aikomus hankkia lapsia ennustaa hyvin todellisuudessa tapahtuneita syntymiä. Pidemmällä parisuhteen kestolla – mutta myös ensimmäisen lapsen nuorella iällä – on positiivinen yhteys toisen lapsen syntymään. Naisilla korkeammat kuukausitulot vähentävät todennäköisyyttä toisen lapsen saamiseen. Se tarkoittaa todennäköisesti sitä, että uraorientoituneet naiset lykkäävät toisen lapsen hankkimista ja ehkä hankkivat toisen lapsensa myöhemmin.

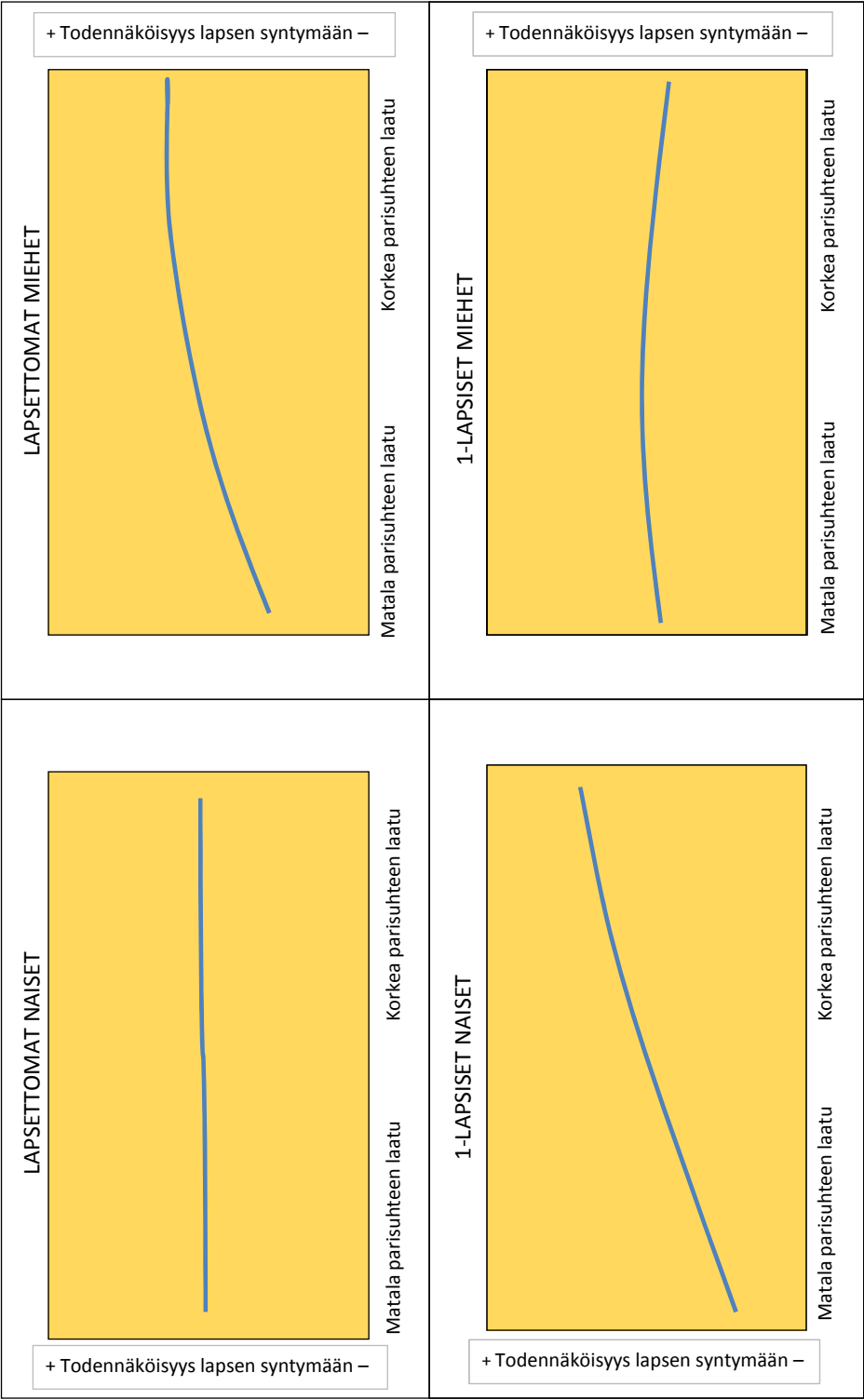
Tyytyväisyys vanhemmuuteen (ei tilastollisesti merkitsevä) näyttää vaikuttavan miehillä ja naisilla eri tavalla. Positiiviset kokemukset vanhemmuudesta näyttävät lisäävän miesten ja vähentävän naisten halukkuutta toisen lapsen hankkimiseen. Lapsen oletetut epävarmuutta vähentävät tekijät eivät vaikuta lastenhankinta-päätökseen toisen lapsen kohdalla.

Taulukko 8. Todennäköisyydet (odds ratio) saada toinen lapsi. Logistinen regressio.

	Malli I		Malli II		Malli III	
	Mies	Nainen	Mies	Nainen	Mies	Nainen
Parisuhteen laatu						
Parisuhteen laatu **2	1.21	1.46*	0.86	1.86*	0.78	1.96**
Ikä **2	0.76+	0.85	0.71	1.01	0.67+	1.04
Ikä **2	2.79*	2.08	1.59	0.81	1.49	0.78
Ikä **2	0.98**	0.99+	0.99	1.00	0.99	1.00
Koulutus						
Korkea	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Keskitasoinen	0.72	0.60	0.63	0.73	0.57	0.78
Matala	0.50+	0.39+	0.49	1.03	0.46	1.08
Kuukausitulot verojen jälkeen						
Omat tulot	1.28*	0.70**	1.34+	0.73*	1.33+	0.73*
Puolison tulot	1.08	1.11	1.05	1.13	1.07	1.15
Parisuhdetyyppi						
Avoliitto			1.00	1.00	1.00	1.00
Avoliitto			2.04+	0.98	2.17+	0.90
Lastenhankinta-aie						
Ei tiedä, ei halua			1.00	1.00	1.00	1.00
Haluaa lapsen			7.30***	7.36***	6.83***	7.16***
Puolison lastenhankinta-aie						
Ei tiedä, ei halua			1.00	1.00	1.00	1.00
Haluaa lapsen			1.21	2.57	0.93	2.79
Parisuhteen kesto						
0-2 vuotta			1.09	1.15*	1.10	1.15*
3-6 vuotta			1.00	1.00	1.00	1.00
7-17 vuotta			0.01***	0.08**	0.01***	0.07***
Tytyväisyys vanhemmuuteen						
0-2 vuotta			0.33*	0.58	0.30*	0.53
3-6 vuotta					1.40	0.73
7-17 vuotta						
Tulevaisuus (asenne)						
Lapset parantavat parisuhdetta					0.95	1.16
Lapset vähentävät epävarmuutta					0.93	0.99
Nagelkerke R	0.33	0.46	0.55	0.59	0.54	0.58

+ = $p \leq .10$; * = $p \leq .05$; ** = $p \leq .01$; *** = $p \leq .001$

Kuvio 20. Parisuhteen laadun yhteys syntymiin.

Johtopäätökset ja muiden parisuhdetutkimusten tuloksia

Parisuhteen laatu ja lastenhankinta -osion tavoitteena oli selvittää, onko parisuhteen laadulla vaikutusta lasten syntymien todennäköisyyteen Suomessa. Olemassa oleva tutkimus ja kirjallisuus antavat aiheesta varsin ristiriitaisen kuvan. Aineisto ja parisuhteen laatua mittaavat kysymykset vaihtelevat tutkimuksesta toiseen, ja harva kysely on tarkoitettu alun perin tämän aiheen tutkimiseen. Tässä analyysissä parisuhteen laatuun kyettiin liittämään mukaan myös sellaiset tärkeät elementit kuin seksuaalisuus ja läheisyys, jotka puuttuvat monista muista tutkimuksista.

Tulokset olivat yksinkertaistaen seuraavanlaisia: lapsettomat laadultaan keski- tai hyvätasoisissa suhteissa elävät miehet saivat todennäköisimmin lapsia. Ensimmäisen lapsen hankinnassa puolison aie hankkia lapsia vaihtui enemmän toteutuneisiin lasten syntymiin kuin oma aie. Yksilapsisilla miehillä parisuhteen laadulla ei ollut vaikutusta toteutuneisiin lasten syntymiin. Kuitenkin toisen lapsen kohdalla miehen omalla aikeella hankkia lapsia oli merkitystä.

Lapsettomien naisten kohdalla tilanne on monimutkaisempi. Parisuhteen laadulla ei näyttänyt olevan vaikutusta lastenhankintaan. Vain aikomuksella hankkia lapsi näytti olevan merkittävä yhteys lasten syntymiin. Parisuhteen hyvä laatu kuitenkin vahvistaa aietta haluta lapsia. Tämä tarkoittanee sitä, että lapsettomat naiset toimivat lastenhankinnassaan eri tavoin kuin lapsettomat miehet. Joillakin parisuhteen hyvä laatu lisää ja joillain se vähentää todennäköisyyttä lapsen syntymään. Yksilapsiset naiset, jotka elivät laadultaan keski- ja hyvätasoisissa parisuhteissa, saivat lapsia todennäköisemmin kuin huonommissa suhteissa elävät.

Hollannin aineistoilla tehdyt tutkimukset (Rijken & Liefbroer 2009 ja Rijken & Thomson 2010) päätyivät seuraaviin tuloksiin: Ensimmäisen tutkimuksen mukaan ”suurimmat todennäköisyydet lastenhankinnalle löytyivät pareilta, joiden parisuhteet olivat vakaalla pohjalla, mutta eivät laadultaan aivan parhaita”. Jälkimmäisen tutkimuksen mukaan taas, ”vain naisten näkemykset parisuhteen laadusta vaikuttavat ensimmäisen lapsen syntymään, mutta miesten ja naisten näkemykset vaikuttavat toisen lapsen syntymään [...] Laadultaan keskitasoisessa parisuhteessa elävät naiset hankkivat todennäköisimmin lapsia, ja keskitasoisessa tai hyvässä parisuhteessa elävät miehet hankkivat todennäköisimmin toisen lapsen.”

Vaikka tämän tutkimuksen tulokset erosivat hollantilaistutkimusten tuloksista, voimme vahvistaa, että laadultaan huonossa parisuhteessa eläminen ei lisää todennäköisyyttä lastenhankintaan. Hollantilaistutkimuk-

sien aineistossa ei ollut mahdollisuutta sisällyttää lastenhankinta-aikeita analyysiin, mikä on voinut johtaa erilaiseen lopputulokseen. Tämän tutkimuksen vastaajat olivat myös valikoituneempia, koska vastaajien joukossa oli paljon lastenhankintaa jo lykänneitä ihmisiä, joten pyrkimys saada lapsia pian on ehkä suurempi verrattuna koko väestöön.

Parisuhteen laadun vaikutuksesta lasten syntymiin on olemassa joitain mielenkiintoisia teorioita, joista käydään jatkuvaa keskustelua. Yksi tällainen teoria on "A Theory of the Value of Children" (Friedman & al. 1994). Sen mukaan pariskunnat, joiden solidaarisuus toisiaan kohtaan on heikko tai jotka ovat parisuhteessaan onnettomia, saattavat käyttää lastenhankintaa strategiana lisätä solidaarisuutta ja näin vähentää epävarmuutta parisuhteessaan. Jollain tasolla tällainen ajattelu vaikuttaakin järkevältä mutta useat tutkimukset (Myers 1997; Hobcraft & Kiernan 1995; Lillard & Waite 1993) ovat osoittaneet, että vakaa ja onnellinen parisuhde on otollinen alusta ensimmäisen ja seuraavien lasten hankinnalle.

Näille kilpaileville näkemyksille ei ole olemassa helppoa tulkintaa. Tutkimukset perustuvat erilaisiin aineistoihin ja ajatuskulkuihin, ja ne on tehty erilaisissa yhteiskunnissa, joten niiden vertailtavuuskin on hieman kyseenalaista. Voisiko kuitenkin olla, että hyvin tiivis vuorovaikutus parisuhteessa tuottaa joitain ei-toivottuja sivuvaikutuksia kuten hyvän suhteen menettämisen pelkoa, jos lapsi tulisi mukaan kuvioihin. Näin ajateltuna ihmiset, jotka eläisivät laadultaan nk. keskitasoisessa suhteessa, voisivat olla immuunimpia erilaisille vaikutteille, eikä lapsen saaminen pilaisi heidän parisuhdettaan. Toisaalta ihmiset, jotka elävät laadultaan nk. heikoissa tai keskitasoisissa parisuhteissa, voisivat suunnitella hankkivansa lapsia, koska he haluavat saada muita rakkauden lähteitä tai parantaa parisuhteen laatua itsessään (katso Bulatao 1981; Seccombe 1991).

Eräät tutkimukset ovat päätyneet tulokseen, että yksilöt pelkäävät lastenhankinnan mahdollisia kielteisiä seurauksia (Carmichael & Whitaker 2007). Tämä on todellisuuteen perustuva pelko, sillä empiirisestä tutkimuksesta tiedetään, että parisuhteen laatu heikkenee lapsen syntymän jälkeen (Doss & al. 2009).

Palaan vielä kysymykseen siitä, miksi ihmiset sitten vaarantavat parisuhteensa laadun ja hankkivat lapsia. Yksi syy siihen voisi olla, että he eivät tiedä millaisia vaikutuksia lastenhankinnalla voi olla. Toinen syy voisi olla, että ihmiset tietävät kielteisten vaikutusten olevan mahdollisia, mutta he ajattelevat, että niitä ei voi tulla heille. He siis saattavat ajatella, että heidän parisuhteensa on riittävän vahva, ja että lapsi tuo siihen vain uuden toivotun

elementin. Sen lisäksi lastenhankintapäätös sisältää varmasti tunteellisia tai biologisia asioita kuten halu saada lapsia tai nk. vauvakuumetta (Rotkirch 2007). Lastenhankintaa ei parhaimmalla tahdollakaan voi selittää täysin rationaalisena päätöksenä tai sosiodemografisten tai parisuhteen laatuun liittyvien tekijöiden avulla. Varmaa kuitenkin on, että ihmisten parisuhteet ja niiden laatu tulevat jatkossa herättämään keskustelua monin tavoin.

Lyhyesti avioeroista

Ero on asia, joka tietenkin viivästyttää lastenhankintaa. Tässä tutkimuksessa käytetyssä yhdistetyssä aineistossa oli ilahduttavan vähän eroja. Parisuhteen laatua tutkittaessa saatiin kuitenkin sivutuotteena tuloksia, joista voi päätellä, mitkä tekijät lisäävät pariskuntien eroherkkyyttä. Pääasiallinen syy näytti olevan riitely, mutta millainen riitely?

Ihmissuhteet ja hyvinvointi -kyselyssä kysyttiin, kuinka usein riidellään seuraavista asioista: Kotitöiden jakaminen, raha-asiat, vapaa-ajan käyttö, seksi, suhteet ystäviin, suhteet omiin vanhempiin/sukulaisiin, suhteet puolison vanhempiin/sukulaisiin, lasten kasvatus, alkoholi/päihteet, oma ansiotyö tai opiskelu, puolison ansiotyö tai opiskelu ja uskottomuus/mustasukkaisuus.

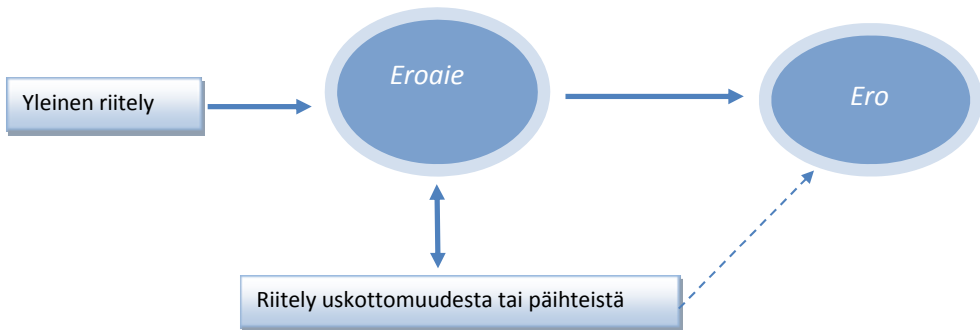
(Avio)ero tarvitsee tapahtuakseen tietenkin ainakin toisen osapuolen eroaikeen. Kiinnostavaa tässä on se, mitkä tekijät vaikuttavat eroaikeen muodostumiseen. Myös lopullisen eron aiheuttava syy on mielenkiintoinen, vaikka sitä ei pystytäkään tässä todistamaan vähäisten erojen määrän myötä.

Tässä saadut tulokset osoittavat, että kaikenlainen riitely lisää todennäköisyyttä eroaikeen muodostumiseen sekä avo- että avioliitossa elävillä kuten myös lapsettomilla ja yksilapsisilla. Yleinen usein tapahtuva riitely tai riidat, jotka koskevat uskottomuutta ja alkoholia lisäävät eniten riskiä eron miettimiselle. Korkeampi ikä ja sen myötä pitempi parisuhde lisäävät todennäköisyyttä eroaikeelle. Sillä, onko henkilöllä lapsia vai ei, ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta. Eron laukaisevista tekijöistä vahvimpana näyttäytyvät uskottomuuteen ja alkoholiin tai muihin päihteisiin liittyvät riidat. On hyvä muistaa, että yksi merkittävä eroja aiheuttava tekijä on parisuhdeväkivalta (ks. Paajanen 2003). Siitä ei *Ihmissuhteet- ja hyvinvointi* -kyselyssä ollut kysymystä.

Luvussa 4 tarkastellaan tarkemmin naisia, koska näyttää siltä, että heidän lastenhankinta-aikeillaan on ainakin ensimmäisen lapsen kohdalla miesten aikeita määräävämpi vaikutus lasten toteutuneisiin syntymiin. Tämän lisäksi

vain naisten jatkotarkastelu on perusteltua siksi, että he olivat vastanneet miehiä luotettavammin lastenhankinnan toteuttamisaikataulua koskeviin kysymyksiin ja näin mukaan saadaan enemmän kontrollimuuttujia.

Kuvio 21. Av(i)eron todennäköisyyttä lisäävät tekijät.

EVÄITÄ LASTENHANKINTA-AIKEEN TOTEUTTAMISEEN NAISILLA

4

Niistä suomalaisnaisista, jotka aikoivat hankkia lapsia ”lähitulevaisuudessa”, melkein 60 prosenttia sai lapsen tarkastelujakson 2008–2011 välillä. Tässä osiossa kuvataan tarkemmin sitä, mitkä tekijät vaikuttivat aikeen toteuttamiseen ja jäljempänä myös sitä, miksi lastenhankintaa epäröivät lopulta saivat lapsia.

Mikä sai naiset toteuttamaan aikeensa hankkia lapsia kolmen vuoden sisällä?

Aikeen toteuttamista voidaan tarkastella usealla tavalla. Voidaan esimerkiksi tarkastella sitä, mitkä tekijät olivat yhteydessä siihen, että ihmiset toteuttivat aikeensa hankkia lapsia. Toisaalta voidaan tarkastella mitkä tekijät vauhdittavat lapsen saamista.

Aiemmin tässä julkaisussa tarkasteltiin ja pohdittiin jo tekijöitä, jotka ovat yhteydessä lasten saamisen todennäköisyyteen Suomessa. Nyt analyysiin otettiin mukaan vain ne naiset, jotka aikoivat hankkia lapsia lähitulevaisuudessa kyselyn vastaamisajankohdasta. Miehet jätettiin pois analyysistä, koska erityisesti lapsettomat miehet olivat jättäneet usein vastaamatta kysymykseen, joka mittasi lastenhankinnan toteuttamisaikataulua. Voidaan myös olettaa, että lopullisen päätöksen pyrkimyksestä tulla raskaaksi tekee Suomen kaltaisessa kehittyneessä yhteiskunnassa nainen. Raskaana olevia naisia ei kelpuutettu tähän analyysiin, koska he olivat jo hyvässä vauhdissa aikeen toteuttamisessa.

Tässä osiossa tutkittiin myös hieman sitä, onko joitain sellaisia tekijöitä, jotka vauhdittivat aikeen toteuttamisaikataulua naisilla. Analyysia varten syntymät koodattiin aikasarjaksi, jolloin lasten syntymät lisääntyvät kumulatiivisesti aina syntymän tapahduttua. Kyselyyn vastaushetki, eli lomakkeen palautumispäivä ja kuukausi otettiin huomioon. Naiset laitettiin ikään kuin samalle viivalle ja mitattiin oliko sellaisia tekijöitä, jotka vauhdittivat äidiksi tuloa.

Analyysissä mukana olevat henkilöt ja kysymykset

Tämän osion analyysiin saatiin mukaan 134 lapsetonta ja 174 yksilapsista naista. Lastenhankinta-aikeestaan epävarmoista vastaajista mukaan analyysiin tuli kuitenkin vain 89 lapsetonta ja 90 yksilapsista naista. Tämä johtuu siitä, että kontrollikysymysten määrä on suuri, ja puutteellisista vastauksista johtuen osa vastaajista jäi pois. Tämä pienentää tulosten luotettavuutta, mutta tärkeintä kysymyksiin vastaamisessa on löytää suunnat sille, miten mikin asia vaikuttaa.

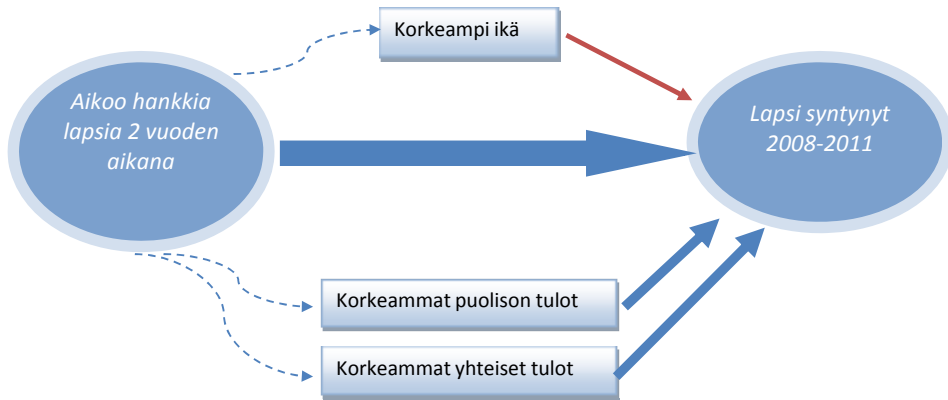
Lastenhankintatoiveen toteuttamista selittämään valittiin seuraavat muuttujat: parisuhteen kesto, parisuhteen koettu laatu, puolison lastenhankinta-aie, eroaie, tyytyväisyys seksiin, ikä, painoindeksi, tupakointi, ehkäisymenetelmä, kokemus omasta terveydentilasta, omat tulot, puolison tulot, yhteiset tulot sekä ajatus perheen talouden kehittymisestä lähitulevaisuudessa. Näillä muuttujilla pyrittiin saamaan yleinen kuva toiveen toteuttamiseen vaikuttavista tekijöistä, vaikka on varmasti paljon sellaisia lastenhankintaan liittyviä tekijöitä, joita kyselytutkimuksella ei pysty vangitsemaan.

Tulososa

Mikä auttoi tai esti lapsettomia naispuolisia vastaajia toteuttamaan aikeensa hankkia lapsia lähimpien kolmen vuoden sisällä? Tärkein selittäjä lasten syntymille on ehdottomasti se, että vastaaja oli aikonut hankkia lapsia kahden vuoden aikana. Korkeampi ikä vaikuttaa negatiivisesti lapsen syntymän todennäköisyyteen. Vain neljä lapsetonta naista, jotka suunnittelivat lähiaikoina lasta, ilmoitti kyselyssä vaikeudesta tulla raskaaksi, joten tätä seikkaa ei voitu käsitellä analyysissä.

Mikä auttoi tai toisaalta esti aineistossa olleita yksilapsisia äitejä toteuttamaan aikeen hankkia lisää lapsia kahden vuoden sisällä? Tärkein selittäjä myös tämän ryhmän lasten syntymille on se, että vastaaja on aikonut hankkia lapsia kahden vuoden aikana. Korkeampi ikä, omat hyvät tulot sekä puolison epävarmuus lastenhankinnasta vaikuttavat negatiivisesti syntymän todennäköisyyteen. Parisuhteen paremmaksi koettu laatu nostaa lapsen syntymän todennäköisyyttä. Vaikeuksia tulla raskaaksi oli kokenut 23 yksilapsista naista, jotka suunnittelivat lastenhankintaa lähiaikoina. Suurin osa nuoremmista vastaajista oli lopulta saanut lapsen tarkastelujakson aikana, mutta vanhemmilla vastaajilla onni oli heikompaa.

Kuvio 22. Ensimmäisen lapsen syntymään yhteydessä olevat tekijät.

Analyysissä mukana olleet muuttujat: Omat tulot, puolison tulot, opiskelu (referenssiluokka ei-opiskele), puolison lastenhankinta-aike, ikä, parisuhteen laatu, parisuhteen kesto. Ei havaittua yhteyttä: parisuhteen kesto

Katkoviiva = jos olosuhteet täyttyvät

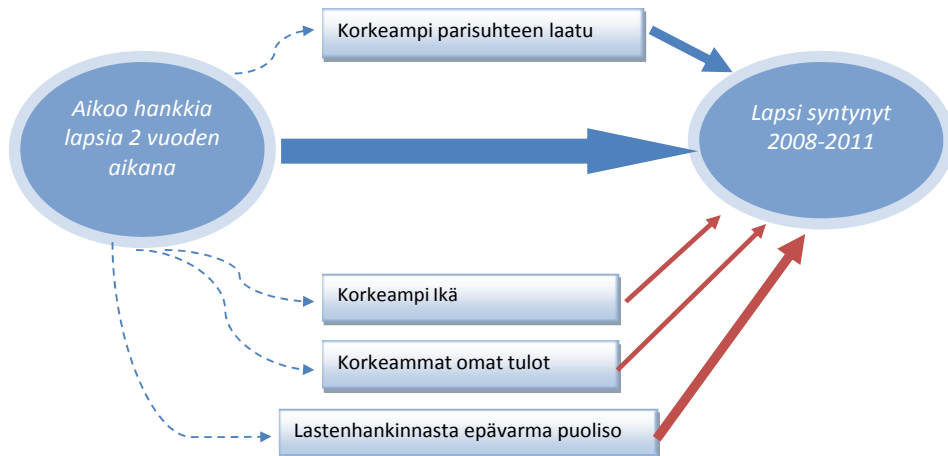
Sininen viiva = positiivinen vaikutus

Punainen viiva = negatiivinen vaikutus

Positiivinen yhteys (ei tilastollisesti merkitsevä): Parisuhteen laatu, omat tulot

Negatiivinen yhteys (ei tilastollisesti merkitsevä): Puoliso epävarma lastenhankinnasta, opiskelee

Kuvio 23. Toisen lapsen syntymään yhteydessä olevat tekijät.

Analyysissä mukana olleet muuttujat: Omat tulot, puolison tulot, yhteiset tulot, opiskelu (referenssiluokka ei-opiskele), puolison lastenhankinta-aike, ikä, parisuhteen laatu, parisuhteen kesto. Ei havaittua yhteyttä: Puolison tulot, opinnot, parisuhteen kesto.

Katkoviiva = jos olosuhteet täyttyvät

Sininen viiva = positiivinen yhteys

Punainen viiva = negatiivinen yhteys

Seuraavassa vaiheessa malliin otettiin lisää mahdollisia selittäviä tekijöitä, ja analyysissä ovat mukana myös ne, jotka eivät olleet varmoja hankkivatko he lapsia. Muuttujat käsiteltiin erikseen, koska korrelaatiot eri kokonaisuuksien (parisuhde, terveys ja talous) sisällä kasvoivat turhan suuriksi. Eli toisin sanoen monimutkaisempi malli toisti itseään. Kontrollimuuttujina kaikissa analyysivaiheissa käytettiin ikää ja parisuhdetyyppiä.

Aikoo lapsia 2 vuoden sisällä

Lapsettomat naiset

Yllä jo ilmeni että, hyväksi koettu tulotaso lisäsi lastenhankinnan todennäköisyyttä. Sen lisäksi löytyi aineistosta tekijöitä, jotka vähentävät todennäköisyyttä lapsen syntymään. Pidemmällä parisuhteen kestolla oli negatiivinen vaikutus. Ehkäpä kyseessä on osaltaan ilmiö, että nykyistä kumppania ei kuitenkaan pidetty ihanteellisena lastenhankintaa ajatellen, ja tästä syystä lastenhankintaa lykättiin edelleen. Ymmärrettävästi myös se, oliko vastaaja pohtinut eroa puolisostaan, vaikutti negatiivisesti aikeen toteuttamisen todennäköisyyteen (taulukko 9).

Yksilapsiset naiset

Myös yksilapsisten naisten kohdalla lisäanalyysi paljasti uusia mahdollisia lastenhankintaan vaikuttavia tekijöitä. Tyytyväisyys seksiin parisuhteessa vaikuttaa positiivisesti lapsen syntymän todennäköisyyteen. Mikäli seksuaalinen läheisyys puolisoon on kyetty lapsen syntymän jälkeen säilyttämään, on se tietenkin ihanteellinen tilanne hankkia lisää lapsia. Jo aiemmin havaittujen negatiivisten seikkojen lisäksi eropohdinta tai se, että tupakoi paljon vaikuttavat negatiivisesti lapsen syntymän todennäköisyyteen.

Ei tiedä aikooko hankkia lapsia

Lapsettomat naiset

Mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että lastenhankinnassaan epävarmat päätyivät saamaan lapsia tarkastelujakson aikana? Siihen, mikseivät nämä hankkineet lasta, löytyi useita eri selittäjiä, kuten parisuhteen kesto, lastenhankinnan suhteen epävarma puoliso, eroaie ja korkeampi vastaajan ikä. Positiiviset vaikutukset olivat mielenkiintoisia. Lastenhankinnastaan epävarman naisen lasten syntymien todennäköisyyttä lisäsi se, että ehkäisykeinona käytettiin kondomia tai keskeytettyä yhdyntää sekä tyytyväisyys seksiin parisuhteessa. Vahinkolapsista sen sijaan ei liene kyse, koska koko

aineistossakin niitä vastauksiin perustuen oli vain murto-osa. Kyseessä taitaa olla ennemminkin ajatus, että ”lapsia tulee, jos on tullakseen”, jota tietenkin epävarmat ehkäisykeinot avittavat.

Taulukko 9. Parisuhteen, terveyden ja taloudellisen tilanteen yhteys lastenhankintaan lastenhankinta-aikeen tyyppin mukaan.

Lastenhankinta-aikeen tyyppi					
PARISUHDE		Aikoo lähiaikoina		Epävarma lastenhankinnasta	
		0-lapsiset	1-lapsiset	0-lapsiset	1-lapsiset
	Parisuhteen kesto	-	-	negatiivinen	-
	Parisuhteen laatu	-	positiivinen	-	-
	Puoliso epävarma lastenhankinnasta	-	negatiivinen	negatiivinen	negatiivinen
	Eroaie (kyllä)	negatiivinen	negatiivinen	negatiivinen	negatiivinen
	Tyytyväinen seksiin parisuhteessa	-	positiivinen	positiivinen	-
TERVEYS		negatiivinen	negatiivinen	negatiivinen	negatiivinen
	Korkeampi ikä	-	-	-	-
	Painoindeksi (korkeampi)	-	-	-	-
	Tupakointi (enemmän)	-	negatiivinen	-	-
	Ehkäisykeino (kondomi tai keskeytetty yhdyntä)	-	-	positiivinen	positiivinen
	Itse arvioitu terveydentila (huonompi)	-	-	-	negatiivinen
TALOUS		positiivinen	negatiivinen	-	-
	Suuremmat omat tulot	positiivinen	negatiivinen	-	-
	Suuremmat puolison tulot	positiivinen	-	-	-
	Suuremmat yhteiset tulot	positiivinen	-	-	-
	Positiivinen odotus perheen taloudesta	-	-	-	-

negatiivinen = pienempi todennäköisyys lapsen syntymään
 positiivinen = suurempi todennäköisyys lapsen syntymään
 — = ei havaittua vaikutusta

Yksilapsiset naiset

Myös toisen lapsen hankinnasta epävarmojen kohdalla kuva oli samankaltainen. Puolison epävarmuus lastenhankinnasta, eroaie, korkeampi vastaajan ikä mutta myös oma huonoksi koettu terveydentila vähensivät todennäköisyyttä lapsen syntymään. Terveydentila vaikutti ehkäpä siksi, että ensimmäisen lapsen saaminen on koettu fyysisesti raskaana, ja toisen hankkimista epäröidään. Myös yksilapsisilla lastenhankinnastaan epävarmoilla naisilla ehkäisykeino sekä tyytyväisyys seksiin parisuhteessa lisäsivät todennäköisyyttä toisen lapsen syntymään. Selitys lienee samankaltainen kuin lapsettomillakin.

Löytyikö sitten sellaisia tekijöitä, jotka vauhdittivat aikeen toteuttamisaikataulua niillä, jotka asettivat lastenhankinnan tavoitteeksi seuraavat kaksi vuotta? Ainoana tilastollisesti merkitsevä ja ylivoimaisesti tärkeimpänä selittäjänä löytyi jonkinlaisen eroaieen olemassaolo. Eli eroaie on aiheuttanut kuitenkin pientä epäröintiä lastenhankinnassa sekä lapsettomilla että yksilapsisilla vastaajilla, vaikka lopulta on päädytty hankkimaan lapsi. Kyseessä lienee se, että ihmiset pohtivat usein elämäänsä ja tulevaisuutensa ja punnitsevat sen hyviä ja huonoja puolia. Jos parisuhteen tulevaisuudennäkymät eivät sinä hetkenä näytä valoisilta, niin lastenhankintaa saatetaan lykätä hieman.

YHTEENVETO JA POHDINTA

-Suomalaisten lastenhankintaa selittäviä tekijöitä

5

Tämä tutkimus on luonteeltaan seurantatutkimus, joka perustuu Väestöliiton perhebarometriin ”Milloin on lapsen aika? – lastenhankinnan toiveet ja esteet” (Miettinen & Rotkirch 2008). Vuonna 2008 tutkimusluvan antaneiden lastenhankintaa seurattiin väestörekisteritiedoilla, jotka yhdistettiin alkuperäiseen aineistoon vuonna 2011. Yhdistetty aineisto piti sisällään yhteensä 1 981 henkilöä, sekä miehiä että naisia. Tutkimuksessa tarkasteltiin perheellistymistä ja siihen yhteydessä olevia syitä, joten vastaajat olivat kyselyhetkellä lapsettomia tai heillä oli vain yksi lapsi. Seurantatutkimuksen tutkimusaiheena oli se, mitkä tekijät selittävät suomalaisten lastenhankintaa.

Kun tarkastellaan eri tekijöiden vaikutusta syntyvyyteen, tulee aina ottaa huomioon, että ihmisten elämäntilanteet vaihtelevat, ja yhtä selitystä syntyvyydelle lienee mahdoton löytää. Lisäksi lastenhankintaan liittyvät tekijät ovat erilaisia ajasta ja paikasta riippuen. Eri syntyvyyttä tai lastenhankintaa koskevista tutkimuksista mielenkiintoisia tekee se, että ne voivat olla erittäin hyödyllisiä yhteiskunnallisen suunnittelun ja politiikan kannalta. Yhteiskunnan tulisi taata kaikille jäsenilleen samankaltaiset mahdollisuudet perheellistymiseen, eikä tämän mahdollisuuden saisi antaa valua vain tietyille ryhmille.

Lastenhankinnassa ja saamisessa yksi määrittävä tekijä – ikä – tulee aina ottaa huomioon. Ikä on hyvä muistaa niin yhteiskuntapolitiikassa kuin vanhemmiksi aikovienkin keskuudessa. Mikäli lastenhankintaa lykätään ja lykätään, tulevat biologiset realiteetit vastaan, ja todennäköisyys vanhemmaksi tulemiseen pienenee. On hyvä myös muistaa, että ylipaino ja runsas tupakointi tai muuten huono terveydentila aiheuttavat samanlaisen vaikutuksen lastenhankintaan sekä miehillä että naisilla.

Tärkeää lastenhankinnassa on myös sopiva kumppani. Yksi suurimpia syitä sille, miksi ihmiset lykkäävät lastenhankintaa onkin sopivan kumppanin puute (Miettinen & Rotkirch 2008). Elämän karut realiteetit tulevat vastaan siinä, että kaikilta asuinpaikoilta ei ole helppoa löytää soveltuvaa kumppania

lastenhankintaa ajatellen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että pienen paikkakunnan tai maaseudun naiset perheellistyvät helpommin kuin muualla asuvat, mutta miehillä tilanne on päinvastoin: kilpailu on siis kovaa.

Avoliitoissa syntyneiden lasten osuuden lisääntymisestä huolimatta avioliitto on todennäköisin parisuhdetyyppi, jossa lapsia hankitaan. Avioliittoa pidetään edelleen varmana instituutiona perheen perustamiseen ja lasten saamiseen. Tätä tukee myös se tosiasia, että avoliitossa lapsen saaneet avioituvat usein pian lapsen syntymän jälkeen tai jo silloin, kun nainen on raskaana.

Tulotasoakin voidaan pitää yhtenä varmuuden elementtinä. Naisten omalla tulotasolla ei juurikaan ole vaikutusta siihen, hankitaanko lapsia. Miesten omalla ja perheen yhteisellä tulotasolla sen sijaan on vaikutusta. Tässä tulee kuitenkin ottaa huomioon, että tietyn saavutetun tulotason jälkeen vaikutus ei enää ole suuri. Otollisen lastenhankintatilanteen olemassaoloa tukee myös se tulos, että työttömien naisten ja miesten todennäköisyys saada lapsia on huomattavasti pienempi kuin vakituisissa ja määräaikaissa työsuhteissa olevien. Koulutustaso vaikuttaa tietenkin osaltaan, mutta sen merkitys vähenee huomattavasti, kun tulotason vaikutus otetaan huomioon.

Tämän julkaisun keskiössä oli *lastenhankinta-aikeiden* tarkastelu. Lastenhankinta-aie syntyy tietenkin eri syistä, sekä biologisista että sosiaalisista. Vaikka aikeet saattavat muuttua, on niillä kuitenkin hyvin merkittävä rooli tulevien lasten syntymien selittämisessä. Tässä tutkimuksessa ne, jotka eivät aikoneet hankkia lapsia, eivät niitä saaneet. Lisäksi ne, jotka olivat epävarmoja, saivat lapsia pienemmällä todennäköisyydellä kuin sellaiset, jotka halusivat lapsen. Sellaiset, jotka aikoiivat hankkia lapsia lähimpien kahden vuoden sisällä, myös toteuttivat aikeensa suurella todennäköisyydellä.

Huomattavaa kuitenkin on, että myös suuri osa lastenhankinta-aikeista jäi toteuttamatta. Tulostemme mukaan tätä selittävät erityisesti ikä, epävarma taloudellinen tilanne, huono parisuhde tai kumppanin kielteinen näkemys lastenhankintaa kohtaan. Sen lisäksi syynä tähän voi olla esimerkiksi se, etteivät ihmiset kerta kaikkiaan ehtineet saada lasta vielä tarkasteluajankohdan aikana tai voi olla muita syitä, joista osa jää tässäkin tutkimuksessa arvoitukseksi.

Parisuhteen laadun vaikutus lastenhankintaan oli mielenkiintoinen. Selvisi, etteivät ihmiset yleensä hanki lapsia, jos he elävät huonossa parisuhteessa. Tulevaisuutta lasten kanssa ei siis mielellään rakenneta huonon parisuhteen varaan. Kyselyhetkellä lapsettomilla miehillä ja yksilapsisilla naisilla näytti parisuhteen laadulla olevan vaikutusta lastenhankintaan: mitä paremmaksi parisuhde koettiin, sitä todennäköisemmin päädyttiin

hankkimaan lapsia. Lapsettomien naisten ja yksilapsisten miesten kohdalla ei hyvä parisuhde sen sijaan parantanut mahdollisuuksia lasten syntymiin, kun heitä verrattiin niihin, joiden parisuhteen laatu oli keskitasoinen. Yksi yhteinen nimittäjä näille kaikille kuitenkin löytyi. Mikäli henkilö oli pohtinut eroa puolisostaan, rajoitti hän myös lastenhankintaansa. Toisin sanoen lapsella ei yleisesti yritetä parantaa kuihtuvaa parisuhdetta.

Jotkut ihmiset olivat saaneet lapsia, vaikka he olivat epävarmoja lastenhankinnasta. Yhteisiä nimittäjiä näille henkilöille löytyi kaksi: he käyttivät ehkäisykeinona suhteellisen epävarmoja menetelmiä hormonaalisiin ehkäisykeinoihin verrattuna, kuten kondomia ja keskeytettyä yhdyntää. Monipuolisen analyysin perusteella ei voi kuitenkaan sanoa, että kyseessä olisi joukko vahinkolapsia. Ihmiset ovat joko muuttaneet lastenhankintaa koskevaa kantaansa varmemmaksi, tai sitten lapsen on annettu tulla, jos se vain on tullakseen.

Yhtenä mielenkiintoisena seikkana voidaan pitää sitä, että miesten ja naisten tulotasoilla sekä perheen tulotasolla näyttää olevan vaikutusta ensimmäisen lapsen syntymän todennäköisyyteen, vaikka kaikki muut asiaan vaikuttavat tekijät, kuten esimerkiksi opiskelu ja ikä on vakioitu. Tilanne on siis nykyään sama kuin 90-luvun laman aikana, kun ihmiset taloudellisista syistä lykkäsivät ensimmäisen lapsen hankintaa. Onko tässä kenties kehkeytymässä pidempiaikainen perhepoliittinen ongelma? Koetaanko lapsen syntymä eri syistä niin kalliiksi, että lastenhankinta saattaa polarisoitua tulevaisuudessa hyvätuloisten ja huonotuloisten kesken?

Viimeisimmissä nykyistä talouskriisiä ja syntyvyyttä koskevissa tutkimuksissa on havaittu, että maissa, joissa perhepolitiikan taso ja perhepalvelut – toisin sanoen turvaverkosto lapsen syntymän ja kasvatuksen varalle – ovat huonoja, ovat syntymät talouskriisin johdosta vähentyneet (Sobotka & al. 2011). Tulevaisuutta ja väestön ikärakenteen vääristymistä ajatellen onkin tärkeää, että erilaisille perheille annetaan tukea ja täten mahdollisuuksia perheen perustamiseen.

Lähteet

- ADSERA, A. 2005a. "Where are the babies? Labour market conditions and fertility in Europe." *IZA Discussion Paper* 1576, Bonn: Institute for the Study of Labour.
- AHN, N. & MIRA, P. 2001. "Job bust, baby bust? Evidence from Spain". *Journal of Population Economics* 14: 505–521.
- ANDERSSON, G., 2000. The Impact of Labour-Force Participation on childbearing Behaviour: Pro-Cyclical Fertility in Sweden during the 1980s and the 1990s. *European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie*, 16(4): 293–333.
- BERNINGER, I., WEIß, B. & WAGNER, M., 2011. On the links between employment, partnership quality, and the desire to have a first child: The case of West Germany. *Demographic Research*, 24: 579–610.
- BILLARI, F. C. & H.-P. KOHLER. 2004. "Patterns of low and very low fertility in Europe". *Population Studies* 58 (2): 161–176.
- BULATAO, R.A., 1981. Values and Disvalues of Children in Successive Childbearing Decisions. *Demography*, 18(1): 1–25.
- CARMICHAEL, G.A. & WHITTAKER, A., 2007. Choice and circumstance: Qualitative insights into contemporary childlessness in Australia. *European Journal of Population*, 23(2): 111–143.
- CORIJN, M., KLIJZING, E., BEETS, G.; & MACURA, M., 2002. *Dynamics of fertility and partnership in Europe : insights and lessons from comparative research*. New York : United Nations.
- DOSS, B.D., RHOADES, G.K., STANLEY, S.M. & MARKMAN, H.J., 2009. The effect of the transition to parenthood on relationship quality: An 8-year prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology; Journal of Personality and Social Psychology*, 96(3): 601–619.
- DUVANDER, A., LAPPEGARD, T., & ANDERSSON, G., 2010. Family Policy and Fertility : Fathers' and Mothers' Use of Parental Leave and Continued Childbearing in Norway and Sweden. *Journal of European Social Policy*, 20(1):45–57.
- FREJKA, T. & WESTOFF, C.F., 2006. *Religion, religiousness and fertility in the U.S. and in Europe*. Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock, Germany.
- FRIEDMAN, D., HECHTER, M. & KANAZAWA, S., 1994. A Theory of the Value of Children. *Demography*, 31(3): 375–401.
- GAMST, F.C., 1991. Foundations of Social Theory. *Anthropology of Work Review*, 12(3): 19–25.
- GAUTHIER, A., 2007. The impact of family policies on fertility in industrialized countries: a review of the literature. *Population Research and Policy Review*, 26(3): 323–346.
- GAUTHIER, A.H., & HATZIUS, J., 1997. Family Benefits and Fertility: An Econometric Analysis. *Population Studies*, 51(3).
- GLENN, N.D., 1990. Quantitative Research on Marital Quality in the 1980s: A Critical Review. *Journal of Marriage and Family*, 52(4): 818–831.

- GOLDSTEIN, J., LUTZ, W. & SCHERBOV, S., 2003. Long-Term Population Decline in Europe: The Relative Importance of Tempo Effects and Generational Length. *Population and Development Review*, 29(4): 699–707.
- HASSEBRAUCK, M., 1997. Cognitions of relationship quality: A prototype analysis of their structure and consequences. *Personal Relationships*, 4(2): 163–185.
- HASSEBRAUCK, M. & FEHR, B., 2002. Dimensions of Relationship Quality. *Personal Relationships*, 9: 253–270.
- HENZ, U. & THOMSON, E., 2005. Union stability and stepfamily fertility in Austria, Finland, France & West Germany. *European Journal of Population*, 21(1) : 3–29.
- KALWIJ, A., 2010. The impact of family policy expenditure on fertility in Western Europe. *Demography*, 47(2): 503–519.
- KIANDER, J., 2001. Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- KOO, H.P. & JANOWITZ, B.K., 1983. Interrelationships between Fertility and Marital Disolution: Results of a Simultaneous Logit Model. *Demography*, 20(2): 129–145.
- LILLARD, L.A. & WAITE, L.J., 1993. A Joint Model of Marital Childbearing and Marital Disruption. *Demography*, 30(4): 653–681.
- MIETTINEN, A., 2010. Voluntary or Involuntary Childlessness? Socio-Demographic Factors and Childlessness Intentions among Childless Finnish Men and Women aged 25–44. *Finnish Yearbook of Population Research*, XLV : 5–24.
- MIETTINEN, A., BASTEN, S. & ROTKIRCH, A., 2011. Gender equality and fertility intentions revisited: Evidence from Finland. *Demographic Research*, 24(20): 469–496.
- MIETTINEN, A. & ROTKIRCH, A., 2008. *Milloin on lapsen aika?: lastenhankinnan toiveet ja esteet*. Helsinki: Väestöliitto.
- PAAJANEN, P., 2002. *Saako haikara tulla käymään?: suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus*. Helsinki: Väestöliitto.
- PHILOPOV, D., THEVENON, O., KLOBAS, J.E., BERNARDI, L. & LIEFBROER, A.C., 2009. *Reproductive Decision-Making in a Macro-Micro Perspective (REPRO) State-of-the-Art Review*. 1. Vienna Institute of Demography of the Austrian Academy of Sciences: European Demographic Research Paper.
- RIJKEN, A.J. & LIEFBROER, A.C., 2009. Influences of the family of origin on the timing and quantum of fertility in the Netherlands. *Population Studies*, 63(1): 71–85.
- RIJKEN, A.J. & THOMSON, E., 2011. Partners' relationship quality and childbearing. *Social science research*, 40(2) : 485–497.
- ROTKIRCH, A., 2007. 'All that she wants is another baby?' Longing for children as a fertility incentive of growing importance. *J of Evolutionary Psychology* 5: 89–104.
- RÖNSEN, M. & SKREDE, K., 2010. Can public policies sustain fertility in the Nordic countries? Lessons from the past and questions for the future. *Demographic Research* 22(13): 321–346.
- SCHUMM, W.R., 1990. Intimacy and family values. *Handbook of family measurement techniques*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.

- SECCOMBE, K., 1991. Assessing the Costs and Benefits of Children: Gender Comparisons among Childfree Husbands and Wives. *Journal of Marriage and Family*, 53(1): 191–202.
- SOBOTKA, T., SKIRBEKK, V. & PHILIPPOV, D., 2011. Economic Recession and Fertility in the Developed World. *Population and Development Review*, 37(2): 267–306.
- SPANIER, G.B. & LEWIS, R.A., 1980. Marital Quality: A Review of the Seventies. *Journal of Marriage and Family*, 42: 825–839.
- SPEIDER, Z. & KAPITANY, B., 2009. How are time-dependent childbearing intentions realized? Realization, postponement, abandonment, bringing forward. *European Journal of Population*, 25(4): 503–523.
- TERÄMÄ, E., 2010. Regional demographic differences: The Effect of Laestadians. *Finnish Yearbook of Population Research* 2010: 123–140.
- THOMSON, E. & HEINZ, U., 2005. Union stability and stepfamily fertility in Austria, Finland, France & West Germany. *European Journal of Population*, 21,: 3–29.
- TOULEMON, L. & TESTA, M.R., 2005. Fertility intentions and actual fertility: A complex relationship. *Population and Societies*, 415:1–4.
- VIKAT, A. 2002. "Fertility in Finland in the 1980s and 1990s: Analysis of fertility trends by age and parity". *Yearbook of Population Research in Finland* 38 (2002): 159–178.
- VIKAT, A., 2004. Women's labor force attachment and childbearing in Finland. *Demographic Research*, SC3(8) : 177–212.
- WALLENIUS, T., 2003. Tuomitut Vähenemään? Suomalaiset ja lisääntymisen vaikea taito. Helsinki: EVA.

Tilastot

- Eurostat 2012a.** Statistics. Economy and Finance: National Accounts. [viitattu: 22.2.2012] Saantitapa: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/national_accounts/data/database
- Eurostat 2012b.** Statistics. Population: Demography: Fertility. [viitattu: 22.2.2012] Saantitapa: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>
- Human Fertility Database, 2012.** Yhteisprojekti: Max Planck Institute for Demographic Research & Vienna Institute of Demography. [viitattu: 22.2.2012]. Saantitapa: <http://www.humanfertility.org/cgi-bin/main.php>
- Tilastokeskus, 2011.** Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. vuosikatsaus 2010. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.2.2012]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_tie_001_fi.html.

Taulukot ja kuviot

Taulukko 1. Yhdistetyn aineiston vastaajien ikä, parisuhdetyyppi, lapsiluku, lastenhankinta-aie ja asuinlääni.

Taulukko 2. Miesten ja naisten ihanteellinen oma lapsiluku, % .

Taulukko 3. Lapsen saaneiden ikä, siviilisääty ja työsuhde verrattuna muihin, 2008 lapsettomat vastaajat.

Taulukko 4. Lapsen saaneiden ikä, siviilisääty ja työsuhde verrattuna muihin, 2008 1-lapsiset vastaajat.

Taulukko 5. Korrelaatiot parisuhteen laatu-mittarin ja eri parisuhdeasioiden välillä.

Taulukko 6. Parisuhteen laadun analyysissä käytetyt muuttujat.

Taulukko 7. Todennäköisyydet (odds ratio) saada esikoinen. Logistinen regressio.

Taulukko 8. Todennäköisyydet (odds ratio) saada toinen lapsi. Logistinen regressio.

Taulukko 9. Parisuhteen, terveyden ja taloudellisen tilanteen yhteys lastenhankintaan lastenhankinta-aikkeen tyyppin mukaan.

Kuvio 1. Taloudellisen taantuman yhteys lastenhankintaan: Teoria mahdollisista vaikutuksista.

Kuvio 2. Bruttokansantuotteen muutokset ja työttömyys valikoiduissa maissa vuosina 1990–2010.

Kuvio 3. Kokonaishedelmällisyys (TFR) ja synnyttäneen keski-ikä Suomessa ja Ruotsissa vuosina 1980–2010.

Kuvio 4. Kokonaishedelmällisyys (TFR) Kreikassa ja Espanjassa vuosina 1980–2010.

Kuvio 5. Ensimmäisten syntymien osuus kaikista syntymistä Suomessa, Ruotsissa, Kreikassa ja Espanjassa vuosina 1990–2010.

Kuvio 6. Kokonaishedelmällisyys (TFR) Suomessa vuosina 1939–2010.

Kuvio 7. Eri-ikäisten naisten osuudet kaikista synnyttäneistä Suomessa vuosina 1960, 1970, 1990 ja 2010.

Kuvio 8. Ensimmäisen, toisen ja kolmannen lapsensa ja kaikkien synnyttäneiden keski-ikä Suomessa vuosina 1939–2010.

Kuvio 9. Lapsettomille miehille tarkastelujakson aikana syntyneet lapset.

Kuvio 10. Yksilapsisille miehille tarkastelujakson aikana syntyneet lapset.

Kuvio 11. Lapsettomille naisille tarkastelujakson aikana syntyneet lapset.

Kuvio 12. Yksilapsisille naisille tarkastelujakson aikana syntyneet lapset.

Kuvio 13. Vastaajille syntyneet lapset lapsiluvun ja lastenhankinta-aikkeen tyyppin mukaan.

Kuvio 14. Aiottu ja toteutunut lastenhankinta. Lasta kahden vuoden sisällä aikovat ja ainakin yhden lapsen saaneiden 0- ja 1-lapsisten vastaajien osuudet (%).

Kuvio 15. Vastaajan oma lastenhankinta-aie ja kumppanin aie.

Kuvio 16. Vastaajan oma ihanteellinen lapsilukutoive ja toteutunut lastenhankinta.

Kuvio 17. Miesten todennäköisyys saada (lisää) lapsia lapsiluvun ja iän mukaan.

Kuvio 18. Naisten todennäköisyys saada (lisää) lapsia lapsiluvun ja iän mukaan.

Kuvio 19. Tulotason yhteys lapsen saamisen todennäköisyyteen.

Kuvio 20. Parisuhteen laadun yhteys syntymiin.

Kuvio 21. Av(i)oeron todennäköisyyttä lisäävät tekijät.

Kuvio 22. Ensimmäisen lapsen syntymään yhteydessä olevat tekijät.

Kuvio 23. Toisen lapsen syntymään yhteydessä olevat tekijät.

